

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Vliv teorie neo-eurasiánství A.Dugina na zahraniční politiku Ruské federace po
nástupu V.Putina do funkce prezidenta**

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

**Vliv teorie neo-eurasiánství A.Dugina na zahraniční politiku Ruské federace po
nástupu V.Putina do funkce prezidenta**

Diplomová práce

Ludmila Nováková

Vedoucí práce:

PhDr. Magda Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

Děkuji PhDr. Magdě Leichtové, Ph.D. za podmětné rady, odbornou pomoc a čas věnovaný vedení mé diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat své rodině za jejich podporu při mém studiu.

OBSAH

Úvod	5
1. Teorie eurasianismu	8
1.1 Historický vývoj eurasianismu	10
1.2 Odkaz třetího Říma	11
1.2.1 Pojem Eurasie jako hlavní východisko teorie	13
1.2.2 Historický vznik eurasiánství	14
1.3. Geopolitika a eurasiánství	16
1.4. Eurasiánství na počátku 90. Let	20
1.5.1. Východiska Duginovy teorie eurasiánství	20
1.5.2. Biografie A. Dugina	21
1.6. Mocenské uspořádání světa dle A. Dugina	24
1.6.2. Duginova střední Evropa	25
1.6.3. Německá otázka	27
1.6.4. Blízké zahraničí	28
1.6.5. Kozyrevova doktrína	29
1.6.6. Ruská Monroeova doktrína	30
2. Koncepce Blízkého zahraničí dle Dugina	32
2.1. Rozpad Sovětského svazu a vznik SNS	34
2.2. Otázka Ukrajiny	36
2.2.1. Historický vývoj Ukrajiny	37
2.3. Ukrajina z pohledu A. Dugina	37
2.3.1. Dnešní pozice Ukrajiny	40
2.4. Euroasijská unie – impérium podle Dugina?	41
3. Východiska zahraniční politiky k regionu střední Evropy	43
3.1. Koncepce zahraniční politiky Ruské federace 2000	44
3.2. Vztahy Ruské federace a regionu střední Evropy	46
3.2.1. Putinův nový realismus	47
3.3. Ekonomická spolupráce RF a střední Evropy	48
3.3.1. Dokumenty upravující vztahy mezi EU a RF	49
3.3.2. Ekonomická spolupráce se státy v regionu střední Evropy	50
3.4. Ekonomická spolupráce RF se SRN	50
3.4.2. Politická linie vzájemných vztahů	51
3.4.3. Energetická spolupráce Ruska a Německa	56
Závěr	59
Seznam použité literatury	63
Resumé	73

Úvod

Rozpad Sovětského svazu neznamenal pouze vznik nových aktérů mezinárodních vztahů, ale především transformaci mezinárodního systému. Ruskou federaci čekal těžký úkol vyrovnat se s novými změnami v mezinárodním systému a především se jim přizpůsobit. Sovětský svaz se totiž více než čtyřicet let fakticky spolupodílel na budování a chodu mezinárodní politiky. Ruské zahraniční politice se naskytly nové ideové směry, které mohly formovat budování nových vazeb v rámci mezinárodní politiky (Sládek 1995: 476 – 477).

První proud, který se v postsovětské zahraniční politice Ruska začal etablovat, byl atlantismus, jenž navazoval na myšlenky západnictví¹. Rusko se začalo více zaměřovat na budování úzkých vztahů se Západem, především se Spojenými státy americkými. Tento směr prosazovala především Jelcinova vláda s ministrem zahraniční Gajdarem, která se snažila prosazovat zahraničně politickou orientaci směrem na Západ. V 90. letech se jednalo o zcela logický krok, neboť Rusko hledalo nové vazby a směry zahraniční politiky a snažilo se odpoutat od své komunistické minulosti s cílem budovat nové moderní Rusko (Sládek 1995: 490 – 494). Změna v zahraničně-politické strategii přichází v roce 1996 s novým ministrem zahraničí Primakovem. Jevgenij Primakov začal prosazovat svoji novou koncepci zahraniční politiky, protože idea atlantismu nezaznamenala příliš velký úspěch. Jeho vize spočívala v nezávislé politice Ruska a v mezinárodní spolupráci s Evropou a Asií jako alternativou proti americké globální nadvládě Rusko se má stát mostem mezi Asií a

¹ Ruský atlantismus vyjadřuje uznání Ruska jako součást Západu. Považuje tedy za nutné utvářet své instituce podle západního vzor a vést společnou mezinárodní politiku. Rusko je součástí západní civilizace, protože má stejné kořeny, vyznává tytéž hodnoty a sdílí se Západem stejný historický vývoj. Myšlenka Ruska jako Západu má v ruském společenském a politickém myšlení dlouhou tradici. Atlantisté z devadesátých let se odvolávali na odkaz Petra I. Myšlenka Ruska jako Západu tvořila základ programu reform zaváděných nejprve v Sovětském svazu na konci osmdesátých let a potom v Rusku v devadesátých letech. Hlavními představiteli tohoto myšlenkového proudu, vědomými a rozhodnými atlantisty, byli Michail Gorbačov a Eduard Ševardnadze, Boris Jelcin, Andrej Kozyrev či Jegor Gajdar. První generace prozápadních reformátorů formulovala cíle, které se dnes jeví jako poněkud nedosažitelné, převládalo přesvědčení, že by Rusko mohlo vstoupit do Evropské unie a do NATO. Počítalo se s tím, že podpora Západu pomůže Rusku překonat ekonomické problémy, což otevře cestu k trvalé demokratizaci a ke změně kulturní orientace celé země (Rojek 2015).

Evropou, protože ruská identita není ani evropská ani asijská, ale euroasijská (Primakov 2010: 13 – 17).

Tato myšlenka ovlivnila růst ideového proudu eurasianismu a měla vliv na praktickou zahraniční politiku Ruské federace. Na konci 90. let však dochází ke změnám diskursu a eurasiánství se stalo nejrozšířenější interpretací ideového proudu zahraniční politiky Ruska (Rojek 2015: 60).

Tradici této teorie ruské zahraniční politiky můžeme hledat ve dvacátých letech minulého století v intelektuálních emigrantských kruzích v Sofii, Praze, Berlíně a Paříži. Jedním z poznávacích prvků teorie eurasiánství je tedy předpoklad, že ruská společnost není evropská ani asijská, ale eurasijská. Zdroje své identity čerpá z Ruska, na něž nahlíží jako na svébytnou entitu, která vzešla ze spojení evropského a asijského živlu

Jedním z východisek eurasianismu je argumentace, že Ruská federace se má stát jednou z velmocí v novém multipolárním mezinárodním systému. Eurasianistické myšlenky se shodovaly s pragmatickou multivektorovou zahraniční politikou, která měla sloužit zájmům znovu se rodící velmoci. Myšlenka eurasianismu byla na svém začátku ale pouze „filosofickým“ směrem, který neměl prakticky žádný dopad na zahraniční politiku. Ve své práci se především zaměřím na interpretaci eurasianismu, jejímž autem je Alexandr Dugin.

Po nástupu V. Putina se prioritou stalo prosazování národních zájmů a prosazování velmocenského statusu Ruska v mezinárodní politice. Ruská federace by neměla být pouhým mostem mezi Asií a Evropou, ale prostředníkem, který je schopen funkčně posouvat mocenskou rovnováhu systému a více prosazovat multivektorovou zahraniční politiku.

Myšlenka eurasianismu získává značný vliv v ruské zahraniční politice především díky značnému Duginovu vlivu na prezidentskou stranu Jednotné Rusko a osobním vazbám s prezidentem Vladimírem Putinem. Alexandr Dugin totiž považuje prezidenta Putina za naprosto klíčovou postavu ruské i světové politiky. Duginova teorie je velmi kladně přijímána i širokou ruskou veřejností, neboť v ní zdůrazňuje

důležitou úlohu Ruska jako velmoci a jeho roli v rámci mezinárodní politiky (Kalinič – Naxera 2011: 38 – 39).

Svou eurasijskou ideu Alexander Dugin kompletně představuje ve své knize *Základy geopolitiky* (1999). Zajímavější je však jeho obecnější teorie politiky *Čtvrtá politická teorie* (2009). Ta totiž jako hlubší myšlenková vrstva stojí v pozadí geopolitické teorie a ideje Eurasie samotné.

Dugin vychází z obecné představy o konfliktech, které zákonitě vznikají mezi geopolitickými bloky. Hlavní strany zde představují „eurasijské“ kontinentální mocnosti a „atlantické“ námořní mocnosti. Základní linie konfliktu Dugin vidí mezi USA a Ruskem. USA podle něj představují ústřední globální mocnost, která určuje unipolární uspořádání světa. Rusko je pak vedoucí silou, která prosazuje multipolární uspořádání (Dugin 1993).

Obnovení velmocenského statutu Ruska chápe jako součást širokého dějinného procesu, jenž bude představovat zhroucení hegemonie Západu, který představuje Severoatlantickou alianci. Důsledkem tohoto procesu bude ústup USA a vznik nového silného eurasijského bloku, jehož hlavním leaderem bude Ruská federace. Pod přímou nadvládu Ruska by podle Dugina například měly patřit i pravoslavné oblasti Balkánu, jihozápadní Ukrajina, Gruzie, Arménie nebo Ázerbájdžán.

Hlavním cílem práce je analýza formy a míry propojení mezi Duginovou teorií neo-eurasijsství a vybranými zahraničně politickými kroky V. Putina v období od roku 2000 do roku 2008, kdy zastával funkci prezidenta Ruské federace. Jedním z východisek je Duginův pohled na region střední Evropy, role Německa v tomto prostoru a jeho spolupráce a vztahy s Ruskou federací. Druhé východisko se zabývá termínem „Blízkého zahraničí“, jak ho definuje Dugin a především vztahem Ukrajiny a Ruské federace v této oblasti.

Svou práci člením na dvě části, teoretickou a analytickou. V teoretické části se budu primárně soustředit na teorii neo-eurasijsství, zaměřím se na analýzu teorie, a to především na otázku, z jakých předpokladů vychází, a jaké kroky doporučuje politické

reprezentaci. Větší důraz v této kapitole pak bude kladen na nový eurasianismus (neo-eurasianismus) A. Dugina.

V této části se ale také podrobněji soustředím na pojem takzvaného Blízkého zahraničí a roli Ukrajiny v tomto prostoru. Další oblastí, které se v teoretické části budu věnovat, je prostor střední Evropy a role Německa v tomto regionu. Tyto dva pojmy jsou důležité pro praktickou část mé práce, jelikož se zde na ně budu primárně zaměřovat. V textu se především zaměřím na to, jak tyto oblasti Alexandr Dugin definuje, a jak by jeho vize měly být aplikovány v ruských zahraničně politických vztazích k tomuto regionu. Teorie práce bude primárně vycházet z odborných textů A. Dugina.

V praktické části se již soustředím na koncepcie ruské zahraniční politiky, které představily V. Putina v prvním prezidentském období. Zaměřím se i koncepci Putinovy politiky, takzvaný nový realismus, který definuje pozici Ruské federace v rámci mezinárodní politiky a představuje i zahraničně politické vize. Jelikož se v teoretické práci soustředím na region Blízkého zahraničí a region střední Evropy, v této části budu představovat již konkrétní vize spolupráce a Putinův postoj k těmto regionům. Ve vztahu Ruska a střední Evropy se soustředím na konkrétní kroky politické spolupráce a vývoj vztahů mezi Ruskem a Německem v průběhu 90. let do konce funkčního prezidentského období V. Putina.

Závěrem a zároveň cílem mé práce bude analýza využití euroasijských myšlenek v praxi a posouzení toho, zda Rusko od nástupu Vladimíra Putina hraje roli eurasijské velmoci a postupně tak naplňuje ideje eurasianismu. Proto stěžejním dílem budou Duginovy knihy *Základy geopolitiky* (1999) a *Čtvrtá politická teorie* (2009).

Pro ověření výše zmíněných hypotéz budu vycházet z analýzy strategických zahraničně-politických dokumentů a působení Ruska v Eurasii, především z oficiálních prohlášení Kremlu. Těmito prohlášeními mám na mysli hlavně každoroční koncepci zahraniční politiky Ruské federace. Mezi další zdroje, které budu využívat ke své analýze, patří především oficiální prohlášení ministerstev zahraničí,

mezinárodních organizací a zahraničněpolitické dokumenty, smlouvy a koncepce. Nedílnou součástí mé práce budou také zprávy a články odborníků na dané téma.

1. Teorie eurasianismu

Než přistoupím k rozboru samotné teorie neo-eurasiánství, jejímž autorem je Alexandr Dugin, zaměřím se na začátku této kapitoly na samotnou podstatu teorie eurasianismu. Vysvětlení termínu eurasianismu považuji za stěžejní pro další analýzu v této práci, protože neo-eurasiánství vychází ze základních principů a tezí eurasianismu. Nemohu tedy vynechat tento základní myšlenkový proud pro formování ruské zahraniční politiky.

Eurasianismus totiž představuje relativně nový způsob ruského myšlení, který má ale základ již v novověku, kdy spor mezi západníky a slavjanofily vzněcoval emoce už v první polovině 19. století. Právě eurasianisté se v dějinách ruského myšlení objevili teprve až ve dvacátých letech 20. století. I když slavjanofilové zdůrazňovali odlišnost ruské kultury, spojovali ji spíše s dědictvím východního křesťanství a slovanskými národy, nikoliv s mongolskými nájezdy. Eurasianisté měli blíže k myšlenkám výstředního ruského myslitele Konstantina Leontěva, jenž nešetřil chválou na adresu východních despocií a asijských prvků, které se podle jeho názoru uchovaly v ruském byzantinismu. Podle eurasianistů však nemělo Rusko být dědicem Byzance, ale především mongolské říše (Rojek 2014: 62).

Zde se především soustředím na fakt, že klasický eurasianismus odmítá názor, že Rusko je pouhou periferií Evropy, a naopak vykládá geografickou polohu země jako důvod pro druh mesiášské "třetí cesty". "Podle výkladu francouzské odbornice *Marlene Laruelle* je doktrína stále velmi atraktivní pro mnoho intelektuálů a politiků z důvodů, že z jejich pohledu objasňuje rozpad Sovětského svazu a obnovuje ruskou problematickou historickou a politickou kontinuitu (Laruelle 2008: 1-2).

Duginova teorie vychází z klasického pojetí eurasianismu a z obecné představy o konfliktech, které zákonitě vznikají mezi geopolitickými bloky. Hlavní síly zde představují „eurasijské“ kontinentální mocnosti a „atlantické“ námořní mocnosti. Autor tedy doplňuje tradiční eurasianismus Mackinderovým dělením na talassokracii

a tellurokracii, které dále rozvíjí německý filosof politiky Karl Schmitt ve své slavné práci *Planetární napětí mezi Východem a Západem a protiklad Pevniny a Moře* z roku 1959.

Nástup nového světového uspořádání přitom Dugin odvozuje z hlubších filosofických zdrojů, než by mohla vysvětlovat běžná mezinárodní politika a zájmy velmocí. Dugin v podstatě předkládá novou interpretaci dějin, která se v nejhlubším základu opírá o ontologii Martina Heideggera a jeho pojem „Dasein“ (Ištók 2003). Protože zde nemáme prostor pro rozbor tak rozsáhlých ideových souvislostí, soustředíme se jen na hlavní Duginovu tezi, totiž že nyní na konci modernity potřebujeme novou politickou teorii, která nahradí ideje moderny a postmoderny (Dugin 2012: 41).

1.1. Historický vývoj eurasianismu

Problematický vztah se Západem se zaznamenává již od dob panování cara Petra I., kdy debata o příslušnosti Ruska k Západu se stala jednou z klíčových v jeho politice. Toto téma se do ruské debaty stále vrací. Rusko se nachází mezi Západem a Východem, to determinuje jeho dvojznačné postavení, které ale neustále vyvolává debaty o jeho identitě. Jedna strana se přiklání k názoru, že Rusko je součástí západní civilizace, druhá strana tvrdí, že patří k východní větvi, a třetí si myslí, že nepatří ani k jedné straně. Tato diskuze se poprvé objevuje v 19. století, kdy vznikají dva nové názorové proudy v ruské kultuře – západnictví a slavjanofilství. Tyto dva proudy vznikají především důsledkem modernizace ruské politiky a vlivu Napoleonských válek v Evropě, který přináší do Ruska odkaz francouzského osvícenství (Voráček 2004: 53 – 54).

Právě slavjanofily označuje Savickij za předchůdce eurasianistů, i když se v některých oblastech názorově rozcházejí. Rusové totiž nejsou součástí ostatních slovanských národů, protože na vývoj Ruska měla vliv Byzantská říše. Byzantský odkaz společně s helénskou kulturou utvářeli euroasijskou kulturu (Savickij 1997: 16). Vymezení se od západní tradice spojovalo představitele obou myšlenkových proudů, i když filosoficky se velmi odlišovaly. Slavjanofilství se opíralo o romantické –

idealistické základy, zdůrazňovala společný slovanský charakter a jednotu všech Rusů s ostatními slovanskými národy. Právě zde byl rozpor mezi oběma směry, eurasiánství odmítalo společný původ s ostatními slovanskými národy (Voráček 2004: 56 – 57).

Základní tezí euroasijského myšlení bylo odmítnutí odkazu Evropy, její liberální teorie a kulturního dědictví. Vyzdvihuje tak specifické postavení Ruska ve světě. Eurasiánci předpokládají, že propojení Ruska a Eurasie vytváří velmi specifický svět, který začíná na západních hranicích Evropy a na jihu Asie. Díky této geografické determinaci hraje Rusko unikátní roli, rozkládá se na hranicích dvou odlišných světů, východu a západu, čímž sehrává roli kulturní syntézy, jelikož se zde promítají oba dva světy. Eurasiánská tradice však zavrhuje jakoukoliv formu spolupráce se západním světem (Voráček 2004: 97 – 98).

1.2. Odkaz třetího Říma

Geopolitické požadavky Ruska v průběhu dějin vykrytalizovaly v sestavení různých koncepcí. Ruské tradiční geopolitické koncepce se formovaly na základě různých historicky-vývojových etap Ruska, kterými byly Kyjevská Rus, Moskevské knížectví, Ruská říše, Sovětský svaz.

Bylo přirozené, že ve středověkém státu byl duchovní a světský život vzájemně propojen, ale potýkal se i s neustálými rozpory. Podle východní tradice měl car hierarchicky vyšší postavení než nejvyšší duchovní. Jenže nastaly i situace, kdy postavení duchovního bylo vyšší, to ale záleželo na dané politické situaci. V ruském prostředí musíme brát na vědomí, že car byl pro křesťany svatou osobou, Bohem pomazanou, což se přenášelo i na carské město. Můžeme z toho tedy vyvodit, že pokud byl vládce dostatečně ambiciózní, mohl se titulovat pánem „třetího Říma“. Východní kořeny jsou pro Rusko důležitější než kořeny evropské. Podle tohoto pojetí Říjnová revoluce nebyla tragickou událostí, nýbrž nevyhnutelný výsledek historického vývoje Ruska. Eurasijský obraz Ruska je především geopolitický a nacionální: Rusko představuje samotný svět, „Rusko – Eurasie“ (Kefeli 2010: 269).

Teorie západnictví zastává názor, že Rusko má být přirozenou součástí západní civilizace, slavjanofilové zastávají opačný postoj, zdůrazňují svébytnost a specifčnost

ruské kultury opírající se o východní křesťanství a o slovanskou kulturu. Geopolitikové té doby se většinou zabývali pozicí Ruska v novém světě. Za základní historický milník můžeme považovat rok 988, kdy se tehdejší panovník Vladimír Veliký rozhodl přijmout křesťanství z Byzantské říše. Právě odkaz Byzance je pro budoucí duchovní vývoj velmi zásadní - kdyby si čistě hypoteticky zvolil západní větev křesťanství, byl by geopolitický směr velmi odlišný. Odkaz Byzance je patrný i v dnešním Rusku (Nowak 2010: 44). O odkazu Byzance se mluví v souvislosti s mýtem tzv. třetího Říma, jedná se o jakýsi odkaz Byzance Rusku. Moskva prý byla pověřena sledovat a být pokračovatelem předchozí linie dvou Římů, tedy onoho starověkého a potom středověkého, kterým byla právě Byzance (Rojek 2014: 63; Riabov 1998: 1- 2).

Ideu o městě Moskvě jako o třetím Římu oživil car Petr I. po pohřbu ruského středověkého patriarchy Adriana v roce 1696. Při prováděných svých reformách se car dostal do konfliktu s pravoslavnou církví, kdy sledoval jediný cíl, církve si absolutně podřídit. Po skončení Severní války v roce 1721 nahrazuje car instituci patriarchátu institucí svatého synodu, patriarchátem, který mu byl přímo podřízen a díky němuž ovládal v zemi moc světskou i státní. Následkem této situace vznikl v Rusku nový fenomén, který byl známý jako "césaropapismus"². Car se najednou stává soudně i patriarchou. Rusko se chtělo stát pokračovatelem byzantského odkazu a mělo potenciál stát se vyspělým státem. Bohužel tento vývoj zbrzdila tatarská nadvláda, která v Rusku trvala od 12. století tři sta let, politický odkaz Byzance zničila a kultura se zachovala v jakési lidové formě. Po osvobození z tatarské nadvlády se politická struktura jen velmi pomalu měnila podle evropského vzoru. Tato situace, která v Rusku nastala, se mohla přenést do jakéhokoliv hlavního města ve vyspělém světě, nebyla to tedy pouze výsada Ruska. Paradoxem zůstává, že hlavní město opozice, kterým byla Moskva, se přemístilo do postavení provincie. Moskva byla tedy neustále odsouvána do pozadí. Revoluční rok 1917 ale pozici a význam obou měst pozměnil,

² vztah církve a státu spočívající v nadvládě panovníka nad církví; původně v byzantské říši, též například v pravoslaví (carské Rusko), od 16. století v Anglii a některých protestantských evropských zemích

Moskva se opět stává hlavním státem, nyní ale již komunistického Ruska, a Petrohrad je zavržen pro svůj buržoazní původ. Moskva nyní ale již není sakrálním městem, ale městem bolševistického pokroku (Riabov 1993: 11).

Rusko si totiž i po přesunutí hlavního města do Petrohradu ponechává své pravoslavné náboženství a Moskva nadále slouží jako místo, kde dochází ke korunovaci panovníků. Zároveň mělo toto město stále jistý strategický až geopolitický význam. Jistě by si je jinak Napoleon nevybral za cíl hodný obsazení. Samotné obsazení Moskvy Napoleonem se dá také interpretovat různě. Pokud bychom jej interpretovali jako pád, představuje to opět popření jednoho ze základních pilířů koncepce třetího Říma (který nemá nikdy padnout). Když však budeme onen třetí Řím vnímat jako celé Rusko, a ne jen jako jedno město, znamená vlastně pád Moskvy jen epizodu, na jejímž konci je porážka jejího pokořitele a slavné vítězství třetího Říma, tedy Ruska. Složitější otázkou je, jak z hlediska této teorie interpretovat evropskou aktivitu carského Ruska, protože jednou z tezí teorie třetího Říma je skutečnost, že jednou z příčin pádu Konstantinopole byla její aliance se spojenci používajícími jiný liturgický jazyk.

Úspěšně se ve druhé polovině 19. století vyvíjí expanzní politika Ruska ve střední Asii. Tamní vojska středoasijských chanátů nepředstavovala vážnějšího soupeře. V letech 1865 až 1881 dobyla carská vojska postupně Taškent, Chivu a Ašchabád ruskou expanzí. Budování nového státního útvaru ale přineslo různá příkoří. Sovětský svaz měl být vybudován na úplně jiných základech, než carské Rusko. Carská říše byla silně propojená s pravoslavím a osobou cara, nejvyšší autoritou všech Rusů. Dříve existoval pocit sounáležitosti s vlastí, nikoliv pouze se státem (politickou institucí). Národní sebeuvědomění formovalo současné národy a ty následně vytvářely ideu státu, suverénního celku při své volbě historické cesty (Naročnickaja 2006: 10).

1.2.1 Pojem Eurasie jako hlavní východisko teorie

Nemůžeme přesně určit milník počátku eurasiánství, podle Marlène Laruelle můžeme považovat za počátek rok 1921, kdy v Rusku vyšlo dílo s názvem „*Obrat*

na východ“ (*Turn to the East*) (Laurelle 2007: 10). Někteří badatelé hovoří v souvislosti se vznikem eurasiánství o roce 1920, kdy v Sofii vyšla kniha knížete N. S. Trubeckého s názvem „*Evropa a lidstvo*“ obsahující řadu základních eurasijských postulátů.

Mezi prvními, kdo použil pojem Eurasie z pohledu geografie a geologie, byl rakouský vědec Eduard Suess. Definoval Eurasii jako souvislý pevninský celek Evropy a Asie, který se rozkládá od Gibraltarů až po Beringův průliv. Ruští představitelé teorie eurasianismu s touto definicí ale nesouhlasili. Podle nich je Eurasie jakýsi specifický prostor, kde se prolínají přírodní prvky se sociálními vazbami ruského národa, tento národ pak není ani evropský ani asijský, ale euroasijský (Maruzek 2002: 108).

1.2.2. Historický vznik eurasiánství

Významnou roli v tomto období ruské filosofie sehrálo právě pravoslaví. Především ruská filosofie měla velmi silné vazby na pravoslaví, a je tedy pochopitelné její silné propojení a návaznost na ruskou historii (Florovskij 1995: 6 – 16). Mnoho ruských filosofů bylo donuceno k emigraci, především po roce 1922, v tomto roce začal násilný exodus ruské inteligence. Ruská inteligence byla velmi tvůrčí a i přes všechny názorové rozdíly byla schopná spolupracovat. Mezi města, kde učenci působili, patřily významné evropské metropole jako Paříž, Berlín, Praha a Sofie (Javlenko 1939: 3 – 4).

V roce 1921 se v Sofii setkává několik mimořádně vzdělaných mladých mužů z významných ruských rodin, kteří v důsledku revoluce přišli o rodinu, o vlast, ale i o perspektivu kariéry. Mezi ty nejvýznamnější patřili kníže Nikolaj Trubeckoj, ekonom a geograf Pjotr Savickij, muzikolog a historik umění Pjotr Suvčinskij nebo významný pravoslavný teolog Georgij Florovský. Tito myslitelé se snažili najít odpovědi na bolševismus, kdy ruská revoluce byla uznána za spontánní odpověď Rusů vůči politice carského Ruska. Sovětský svaz se stal novým euroasijským impériem, které ale ještě nezformulovalo své zahraničně-politické vize. Emigranti souhlasili s několika vizemi sovětské politiky, mezi něž patřila například intenzivní

industrializace, a pokus Sovětů o nadvládu jedné politické strany. Hlavním úkolem eurasianistů mělo být dokončení bolševické revoluce tím, že jí vtisknou duchovní rozměr. Strana se měla stát elitní záležitostí nově vznikající říše, náboženství zde nemělo místo, základem nové vize nemělo být pravoslaví, panslavismus ani nacionalismus (Savickij 1997: 60).

Duchovní počátky eurasianismu můžeme vysledovat již u spisovatele Dostojevského a historika a sociologa Nikolaje Jakovleviče Danilevského. Za prvopočátek euroasijské myšlenky můžeme ale považovat teorii „ruskoj idej“, která vznikla v 19. století, připisovala Rusku jakési mesianistické poslání a viděla Rusko jako nově vznikající „třetí Řím“, který má navazovat na svoji byzantskou historii a tradici. Tato myšlenka ale nevyvracela spolupráci se západním světem. Podle spisovatele F. Dostojevského znamená ruská myšlenka „všelidství“ specifickou otevřenost a vnímavost ve vztahu k evropské kultuře (Voráček 2004: 54). Tento směr se zabýval myšlenkou, že ruská duše má původ v Asii, což ostatní proudy opomněly. Tyto spory vedly ke vzniku tří hlavních představ o Rusku: o Rusku jako Západu, o Rusku jako Eurasii a o Rusku jako Ostrovu. Poslední představa se od obou předchozích liší a tvoří základ ruského myšlení o sobě i o světě (Voráček 2004: 97).

Eurasiánství se tedy stává vyjádřením nové ruské ideje a její autoři tak reagují na podstatné změny v mezinárodní politice. Tento směr představuje soubor radikálních odpovědí, které byly zformulovány ruskými emigranty jako reakce na bolševickou revoluci. Již před rokem 1917 je v ruském geopolitickém myšlení možné najít mnohé koncepce, z nichž se některé dále rozvíjejí až do dnešních dnů (Dugin 2000: 449).

Bolševická revoluce však spustila velmi výrazné změny v mezinárodním systému a znovu otevřela prostor pro hledání nových identit a cílů v mezinárodní politice. Představitelé eurasianismu v Rusku zdůrazňují specifickou geopolitickou polohu Ruska a vliv jeho centrální polohy na budování ruské identity. A je velmi často spojován s územní rozlohou carského Ruska či Sovětského svazu (Savickij 1997: 60).

Nově vznikající eurasijské historicko-geografické společenství mělo sloužit komunistické straně jako prostředek pro legitimizaci její moci. Sovětský svaz se

rozkládal skoro na celém prostoru Eurasie, což vedlo ke vzniku multikonfesního, multietnického a mnohonárodnostního státního společenství, které mělo být uspořádáno v rámci jednoho silného impéria. Jádrem tohoto nově vznikajícího státního útvaru se měl stát společný sdílený prostor, který tvoří nové dějiny, kulturu i mravy (Bílek 2014).

Eurasie vykazuje zcela vlastní etnickou, kulturní, ekonomickou, náboženskou a dokonce i lingvistickou charakteristiku. Dějiny, které tuto oblast utvářely, se odehrály ve velkých cyklech a jsou imanentním procesem s vlastními zákonitostmi. V této oblasti se po celý vývoj dějin vyskytovalo mnoho státních útvarů, které se utvářely, ale také zanikaly, jelikož sjednotit tento kulturně a etnicky velmi pestrý region nebylo snadné. V minulosti se to povedlo pouze nájezdnickým kmenům z Mongolska a pak ruskému impériu. Ruské pojetí prostoru je patrné dodnes i v současné politice, myslitel Petr Čadajev ve své práci zmiňuje, že rozlehlé území Ruska předurčuje významné postavení země ve vývoji dějin lidstva (Laruelle 2008: 3 – 4).

Ideje, které eurasianisté zformulovali, získaly během poměrně krátkého období velkou podporu a popularitu v kruhu ruských emigrantů, zdály se totiž východiskem z beznaděje. Bohužel ve velmi krátké době došlo v eurasianistickém hnutí k rozkolu vyvolanému nepochybně sovětskými tajnými službami (Laruelle 2008: 5). Emigrantské hnutí bylo rozpolcené a rozdělené, postupně ztrácelo na významu. Savickij a Karsavin byli krátce po válce odsouzeni a odvezeni do sovětských lágrů (Rojek 2011). V té době dochází k rozkladu hnutí, které prakticky zaniká. K zániku přispěly neshody uvnitř samotného hnutí, když se v roce 1929 pařížská větev přihlásila k levicovým stoupencům. Savickij se nechtěl smířit s rozpadem hnutí a snažil se spory mezi aktéry urovnat. Uspořádal v roce 1931 v Brusel velkou euroasijskou konferenci, bohužel ani ta nezabránila rozpadu hnutí (Savickij, 1997: 438).

1.3. Geopolitika a eurasiánství

Územní expanze v Rusku byla vždy spojována s neomezenou mocí. Ruští panovníci projektovali svou moc do územních zisků a měli sklon ztotožňovat svou

politickou sílu s územním růstem, který byl úzce propojen s absolutistickou mocí vlastníka půdy (Ištok 2003: 135).

Ruské vládnutí můžeme charakterizovat jako geografii moci, čímž myslíme budování říše až po překonávání různých krizí. Na Rusko můžeme pohlížet jako na živý organismus, který se neustále vyvíjí a jehož hranice se neustále mění. Tímto procesem se země dále rozšiřuje o nové obyvatele, čímž přijímá i jejich kulturu, a i díky těmto změnám získává i nové zdroje (Zajaczkowski 2011: 40–41).

Země tak procházela neustálým a nepřetržitým procesem budování, čím více se stát rozšiřoval, a přibývalo nové obyvatelstvo a zdroje, začínalo docházet také k nárůstu vnitřních problémů. Správa tak obrovského a pestrého území byla tedy velmi komplikovaná a náročná. Důležitost a odkaz na rozsáhlý prostor a jeho vztah k Rusku je patrný dodnes. Dokazují to i slova Petra Čaadajeva, že územní velikost Ruska je jedinou propustkou k význačnosti této země v dějinách lidstva (Zajaczkowski 2011: 62 – 63).

Na začátku devadesátých let 20. století jsme svědky vzniku nových geopolitických teorií a myšlenkových škol, které se primárně zabývají definicí pojmu Eurasie a stanovováním ruských cílů a strategií v oblasti. Ruský akademik Tsygankov si myslí, že ruská myšlenková škola se nezaměřuje pouze na klasické geopolitické koncepty. Západní geopolitické školy se většinou zabývají národními zájmy, jež jsou stanoveny na základě geografických předpokladů. Oproti tomu ruská geopolitická škola zapojuje do své teorie i jiné faktory, mezi něž patří i prvky socio-politické, kulturní a další faktory náboženské, filosofické nebo mystické (Tsygankov: 2003).

Eurasijské impérium sjednocovalo slovanské, kavkazské a mongolské národy, jelikož je spojovalo společné geografické prostředí. Za Eurasii považujeme prostor, který sousedí na západě s Evropou a na jihu s Íránem a s Čínou, který se v podstatě více méně překrýval s územím Sovětského svazu. Toto vymezení de facto odpovídá prostoru označovanému americkým geopolitikem Halfordem Mackinderem jako Heartland. Heartland definuje Mackinder jako oblast části střední Evropy, Polska, Baltického moře, Ukrajiny, Běloruska, Malé Asie, Íránu, zakavkazských republik,

středoasijských států, Tibetu, Mongolska a Ruska, jež je největší součástí Heartlandu (Bassin – Aksenov 2006: 104-105). Mackinder také ve své teorii tvrdí, že *kdo ovládá Východní Evropu, ovládá Heartland, kdo ovládá Heartland, ovládá Světový ostrov, a kdo ovládá Světový ostrov, ovládá svět*“ (Mackinder 1904: 429). Pokud bychom uvažovali, že Sovětský svaz ovládá Heartland, může tedy ovládnout celý svět.

Další autor, který převádí vztah Ruska k jeho prostoru, je Henry Kissinger. Ten tvrdí, že země je v neustálém rozporu. Onen rozpor se totiž odvíjí od neustálého balancování mezi pocitem ohrožení, tendencí k šíření své kultury a idejí a reakcí na požadavky Evropy a Asie (Kissinger 1999: 18).

Na východní Evropu však Halford Mackinder pohlížel zcela jinak, než na pouhý geografický prostor. Do teritoria východní Evropy řadil celé západní Rusko, které se podle jeho názoru skládalo z Ukrajiny, Rumunska, Bulharska, Rakouska, Běloruska a států dnešní střední Evropy a východního Německa (Mackinder 1904: 425-427). Za společný znak u obou teorií můžeme považovat u Mackindera i u představitelů eurasiánské teorie fakt, že se obě dvě snaží odůvodnit imperiální ambice státu.

Mezi další autory geopolitické teorie, kteří se zamýšlejí nad pozicí Ruska ve světě, patří Karel Haushofer, který vychází z koncepce Fridricha Ratzela. Ratzel formuloval koncepci státu jako živého organismu, který proto, aby mohl růst a rozvíjet se, musí teritoriálně růst, dokud neobsáhne celý „přirozený lebensraum“. Haushofer souhlasil s Mackinderem a jeho teorií Heartlandu a jeho pohledem na spojení Ruska a Německa. Mackinder považoval spojení Ruska a Německa za ideální kombinaci pro kontrolu nad Eurasií ve 20. století. Haushofer spatřoval v tomto spojení využití potenciálu Eurasie s podporou německých ambicí ve světové politice. Dále se však domníval, že by se aliance měla rozrůst ještě o spolupráci s Japonskem a vytvořit tzv. Euroasijský blok. Na této myšlence je pak založena celá geopolitická doktrína neoeurasianistů (Dugin 1999: 40 – 41).

Eurasianistické myšlenky každopádně znovu ožívají po rozpadu Sovětského svazu. Obnovení idejí se ale výrazně objevuje již v roce 1980 v rámci organizace

Pamiat'. Jednalo se o spolek, v němž byla většina členů ruského nacionalistického hnutí. Můžeme se ovšem i domnívat, že snaha o obnovení euroasijské tradice se objevila už dávno před perestrojkou. Historik Lev Gumiljov se zabýval dějinami stepních národů a vydal zvláštní koncepci etnogeneze, která ale velmi hraničí s myšlenkovým směrem New Age. Ve své práci se věnuje tzv. etnosům, což jsou přirozené výtvořiny vzniklé za zeměpisně-krajinných podmínek, které se vyvíjejí v cyklech i pod vlivem jakési kosmické energie absorbované biosférou. Jeho doporučením jak udržet životaschopnost ruského etnosu měla být péče o životní prostředí. Gumiljov prohlásil: „*Bude-li Rusko zachráněno, potom pouze jako eurasijská mocnost*“ (Gumiljov 1991). Dodnes je v ruském prostředí velmi populární.

1.4. Eurasiánství na počátku 90. let

Na začátku devadesátých let se ideologie Eurasie velmi rozšířila mezi široké vrstvy obyvatel, především díky nově vzniklým politickým hnutím a zprávám v médiích. Termín Eurasie poprvé použil deník Moskovie novosti, který reagoval na situaci v bývalých sovětských republikách, které se v roce 1991 sdružily do Svazu nezávislých republik (SNS) (Akda 2013).

Mezi další subjekty, které šířily myšlenku eurasianismu, byly v devadesátých letech dvě silně nacionálně založené politické strany: Liberální demokratická strana v čele s Vladimírem Žirinovským a Komunistická strana Ruské federace Genadije Zjuganova. Předsedové těchto stran se ve svojí interpretaci převážně soustředili spíše na geopolitickou stránku teorie neo-eurasianismu (Laruelle, 2008a: 4–6). Eurasianismus se pak de facto stává skoro oficiální ideologií Komunistické strany Ruské federace. Sám její předseda Zjuganov je autorem několika prací z oboru politické geopolitiky. Myšlenkou eurasianismu byl ovlivněn i pozdější ministr zahraničí Jelcinovy vlády Jevgenij Primakov.

Myšlenky eurasianismu významně ovlivnily a ovlivňují podobu ruské zahraniční politiky. Ústřední postavou, která propagovala obnovení myšlenky eurasijskosti na začátku devadesátých let, byl Alexandr Geljevič Dugin, který v té době

zastával post redaktora v týdeníku Den. Alexandr Dugin rozšiřuje základní koncept je eurasianismu o další aspekty, tuto teorii pak označujeme jako neo-eurasianismus.

1.5. Duginova vize eurasiánství

Dugin rozšířil tradiční myšlenky eurasianismu o Mackindrovu teorii talassokracie a tellurokracie, které dál rozvíjí německý politik Carl Schmitt ve své práci *Planetární napětí mezi Východem a Západem a protiklad Pevniny a Moře* z roku 1954, kde uvádí soupeření mezi dvěma mocnostmi Spartou a Athénami. Sparta představovala tradiční zemědělsky založenou kontinentální mocnost, Athény pak pravý opak, šlo o obchodní a námořní mocnost. Tento model můžeme pozorovat i v pozdějších dějinách, jako příklad si můžeme uvést soustavnou rivalitu mezi přímořskými Spojenými státy a pevninským Sovětským svazem. Kulturní dědictví, které je propojené s pevninskými hodnotami, ohrožují ideály mořské říše (Schmitt 1955). Neo-eurasianismus se tak stává jakýmsi bojem za obnovení starého impéria, který dokonce nabývá eschatologický charakter.

1.5.1. Východiska Duginovy teorie eurasiánství

Dugin ve své teorii vychází z tradiční teze klasického pojetí eurasianismu, soustředí se ovšem i na obecnou představu o konfliktech. Konflikty vznikají mezi dvěma hlavními geopolitickými bloky, za které Dugin považuje euroasijské kontinentální mocnosti a atlantické námořní mocnosti. Jejich základní štěpná linie se nachází mezi Ruskem a USA. USA mají představovat ústřední globální mocnost, která prosazuje ideologické unipolární uspořádání mezinárodního systému, zatímco Rusko se má stát vedoucí silou, která usiluje o multipolární uspořádání. Rusko má usilovat o obnovení své vedoucí pozice, což má být součástí širšího historického vývoje, a tato snaha má vést k zhroucení nadvlády Západu a vojenské přesily Severoatlantické aliance. Výstupem tohoto procesu podle Dugina má být ústup USA za Atlantik a zrod nového hegemonu, kterým se má stát silný euroasijský blok s centrem v Moskvě. Pod euroasijským blokem si máme představit prostor, který má tvořit Euroasijské unie, ta se skládá z pravoslavné oblasti Balkánu, jihozápadní Ukrajiny, Gruzie, Arménie nebo Ázerbájdžánu (Snyder 2014). Atlantismus bude nahrazen eurasianismem.

Dalšími kroky, které Dugin doporučuje, je vytlačení veškerého atlantického vlivu z oblasti Eurasie, čímž docílíme spolupráce s Iránem na jihu, s Japonskem na východě a s Francií na západě. Nicméně abychom docílili naplnění euroasijské vize, mělo by dojít k rozdělení oblasti, která se nachází mezi Německem a Ruskem. Tato oblast se skládá z Běloruska, Polska a Ukrajiny (Zubrin 2014).

V posledních letech je ale Dugin více filosofem, hledá podstatu stránky věci a předkládá nové vize eurasianismu. Vychází z teorie z Heideggerova *Dasein*,³ z existence radikálně zakořeněné v čase a místě. Z toho vyplývá, že národy, které v Eurasii společně sdílejí svoji existenci v čase a v prostoru, vytvářejí onen odpovídající imperiální subjekt. Duginův neo-eurasianismus je patrně nejznámější současnou ruskou geopolitickou teorií.

1.5.2. Biografie A. Dugina

Podstatnou část mé práce tvoří teorie neo-eurasianismu, ústřední postavou je právě Alexandr Dugin, proto mi připadá důležité se alespoň v krátkosti zmínit o jeho životě.

Alexandr Dugin, celým jménem Alexandr Geljevič Dugin, je ruským politologem, filosofem a leaderem euroasijského hnutí, jehož myšlenky jsou aktuálně nejvlivnější ideologií v Ruské federaci. Narodil se 7. ledna 1962 v Moskvě. Otec zastával funkci důstojníka generálního štábu a matka byla lékařkou. Již v mládí se Dugin snažil vymezovat proti komunistickému režimu v tehdejším Sovětském svazu. Velmi ho zajímaly různé filosofické směry, které stály úplně mimo rámec oficiálních struktur. Svá studia začínal na Moskevském leteckém institutu, kde ale nedostudoval, za jeho vyloučení mohlo údajně vyšetřování oplétaček s policií. Ta ho měla vyšetřovat za šíření samizdatové literatury a zpěv „*mystických antikomunistických písní*“. Dálkově pak vystudoval Novočerkasský inženýrsko-meliorativní institut. Již tenkrát ho velmi fascinoval okultismus a fašismus a teorie různých spiknutí. V průběhu svých studií vstupuje do mystického spolku „Černý řád SS“, kde se údajně pěstovaly různé druhy mystiky, filosofie, alchymie a černé magie. Podle všeho se jednalo o hru

s různými symboly, které stavěly do značné míry na odkazu antifašismu a „velké vlastenecké války“. V roce 1988 vstupuje do nacionálně-bolševického hnutí „Pamjat“, z něhož byl však vyloučen pro ideové spory s vedením hnutí (Bendle 2014).

Na začátku 90. let byl součástí procesu odtajňování archivů KGB, na jejichž základě vydal mnoho článků a zpráv. Dokonce byl i spoluautorem konspirologického televizního pořadu „Tajemství století“, který se vysílal v ruské televizi Pervyj kanal. V těchto letech také zastává funkci redaktora almanachu „Milý anděl“ a časopisu „Elementy“ a působí i jako předseda Historicko-religiózní asociace „Arktogea.“ V roce 1993 je ideologem a lídrem antiliberální antiamerické Nacionálně-bolševické strany. Z této strany pak v roce 1998 vystupuje z důvodů ideologických rozporů v klubu, údajným důvodem se prý stala „nekompetentní ideová fluktuace“ Limonova a následná absence zřetelné politické orientace (Dugin 1994; Kondratěva 2007; Laruelle 2007: 10). Od roku 1998 Dugin začal vykonávat funkci poradce předsedy Státní Dumy, kterým byl Gennadij Seleznov⁴. O rok později začal působit jako předseda v Expertně-konzultativní radě, kde má na starosti sekci geopolitické expertízy, která spadá pod odbor národní bezpečnosti při Předsedovi Státní Dumy. V roce 2000 vede Dugin na Mezinárodní nezávislé ekologicko-politické univerzitě kurz „Filosofie politiky“ a začíná se angažovat ve straně Eurasia, od roku 2003 se pak stává vedoucí osobností Mezinárodního eurasijského hnutí³ (Prochanov, 2007). Později se pak stává neoficiálním ideologem některých názorových proudů uvnitř strany Jednotné Rusko (Siudak 2014).

Dugin zároveň přijímá místo profesora na Moskevské státní univerzity M. V. Lomonosova, zde zastává funkci ředitele Centra konzervativních studií. (Děmidov 2007; Dugin 2010).

⁴ Gennadij Seleznyov, původně novinář, v roce 1993 vstupuje do Komunistické strany Ruské federace pod vedením Zjuganova. Zjuganov je známý svým nesouhlasným postem k mnoha reformám prezidenta Borise Jelcina. Když tehdejší premiér Sergej Kirjenko otevřel ruský trh, Seleznyov tvrdil, že současná ekonomika na to není ještě dostatečně připravená. Po nástupu Putina do funkce prezidenta velmi podporoval reformaci Komunistické strany a názor, že se strana musí přizpůsobit nové generaci, měla by přijímat liberální společenské hodnoty a vytvořit stranu euro – komunistickou. V roce 2002 byl Seleznyov ze strany vyloučen, jelikož vůdce strany Zjuganov nesdílel jeho názory na reformaci strany Interfax (2015). Ушел из жизни Геннадий Селезнев (<http://www.interfax.ru/russia/454691>, 5. 4. 2016); Komersant (2015). Умер Геннадий Селезнев (<http://www.kommersant.ru/doc/2771927>, 5.4.2016).

Dugin zdůrazňuje, že pokud si selektivně vybíráte ze širokého názorového spektra, ať již od Stalina po nacistického okultistu⁵ Wirtha, necítí se být přívržencem ani jednoho proudu. Díky svému širokému záběru získal Dugin pozornost mnoha bývalých sovětských ideologů, i těch, kteří se snažili definovat novou pozici Ruska v mezinárodním systému. Dugin o sobě rád prohlašuje, že „intelektuálně oplodnil celou současnou politologickou elitu Ruska“ (Tolstoy – McCaffray 2015).

Západ se dlouho k Duginovi stavěl velmi negativně, ale ve stupňující se protiamerické a protiunijní atmosféře začal i v těchto kruzích nalézat své příznivce. Po rozpadu sovětského svazu začíná Dugin upouštět od svých radikálních názorů a stává se poradcem vysokých činitelů i uznávaným akademikem (Příhoda 2015).

Do širšího povědomí se dostal především díky svému kladnému vztahu s prezidentem Vladimírem Putinem, západní média ho často chybně označují za Putina dvorního ideologa. Skutečnost je ale taková, že oba dva aktéry spojují velké sympatie, ale v mnoha otázkách se jejich názory rozcházejí. S vývojem politické situace se mění i Putina politika a s ní i Duginovy postoje (Tolstoy – McCaffray 2015).

Je to vlastně logické, jelikož Rusko bylo dlouho dobu v politickoekonomické izolaci, hledalo nový ideologický směr a Duginův eurasianismus nabízí východisko z této situace. Problémem ale je, že obnovuje nový ruský imperialismus. S Duginovými vizemi o velkém silném Rusku sympatizuje Putina vláda, proprezidentská strana Jednotné Rusko, ale i vojenské garnitury, které se nikdy nesmířily s ruským úpadkem na začátku 90. let. Nacionalisticky smýšlející ruské obyvatelstvo taktéž z velké části sympatizuje s Duginovými myšlenkami.

⁵ Okultismus má svůj základ v náboženském myšlení, jeho kořeny sahají hluboko do minulosti a lze ho definovat jako západní esoterickou tradici. Jeho základními prvky jsou gnosticismus, hermetická pojednání o alchymii a magii, neoplatonismus a kabala, které pocházejí z oblasti východního středomoří z prvních staletí našeho letopočtu. Gnosticismus je těsně spojen s vírami některých heretických sekt raných křesťanů, kteří tvrdili, že mají gnosis neboli zvláštní esoterickou znalost spirituální povahy. Ačkoli se jejich jednotlivé doktríny v mnoha aspektech liší, přece existují dvě gnostická tvrzení, která jsou pro ně společná: tím prvním je orientální (perský) dualismus, podle něhož existují dvě říše Dobra a Zla, Světla a Tmy, pořádku a chaosu a tyto nezávislé principy se spolu potýkají. Tím druhým je přesvědčení, že tento materiální svět je zcela špatný, takže se člověk může zachránit jenom tak, že získá gnózi z vyšší říše. (GOODRICK-CLARKE 1992: 30).

Označovat ale Dugina za filosofa by mohlo být zavádějící, je především eklektik, který se inspiruje mnoha často nesouvisejícími směry včetně okultismu. Mnohem blíže má svým zevnějšek a vyjadřováním spíše k ruskému mysticismu, než ke kritickému filosofickému myšlení. Duginovi se velmi často také přezdívá novodobý Rasputin, především i díky jeho vazbám na současného prezidenta Vladimira Putina (MacCormac 2015).

Dugin hovoří o Putinovi jako o novodobém Kristovi, který trpí, ale v posledních časech začíná ve své misi vítězit. Dugin má tedy všechny důvody, aby byl se svojí prací spokojen, jeho ideologie, která byla dříve nazývána „*tradicionalismem*“, „*národním bolševismem*“ a „*Eurasianismem*“ se stává oficiální rétorikou ruské vlády. Z dříve podivného intelektuála se proměňuje v hlavního filosofa ruského „radikálního středu“ (Liverant 2009).

Dugin se snaží svou teorii dále aktivně rozvíjet a šířit, a to především prostřednictvím Eurasijského svazu mládeže. Jeho činnost jsme mohli zaznamenat například v souvislosti s konfliktem na Ukrajině, kdy kritizoval prezidenta Putina za jeho příliš měkký zásah a postoj k nastalé krizi.

1.6. Mocenské uspořádání světa dle A. Dugina

Dugin ve své geopolitické teorii tvrdí, že svět je stále rozdělen bipolárně, jedna strana je tvořena eurasijskými kontinentálními mocnostmi, které často inklinují k autoritářským režimům, druhá je naopak tvořena atlantickými mocnostmi, kterými jsou USA a Velká Británie, jež mají liberálně-demokratické vlády (Lowden 2012). Obě dvě strany mají tedy zcela neslučitelné zájmy a jejich spolupráce je zcela vyloučená. Vůdčím státem Eurasie je pochopitelně Rusko, které usiluje prostřednictvím nové geopolitiky o velmocenskou pozici (Dugin 1991: 7).

Eurasianismus pak vnímá jako prostředek proti postupující globalizaci ze strany atlantských mocností, které se snaží do politiky ostatních zemí světa vnášet svůj model kultury a tím posilují svou vlastní světovou hegemonii. Hlavním úkolem prezidenta Putina je stmelovat Rusko, jelikož v zemi žijí pospolu jak Rusové, tak muslimové (Dugin 2007). Především po čečenských separatistických akcích začalo Rusko

podporovat muslimské šíity, kteří se zdají být více loajální, než extremisticky naladěni sunnitě. Klíčovou roli při řešení čečenské krize sehrály i speciální jednotky šíitských vojáků, které byly úspěšné v bojích proti čečenským separatistům. Nyní se zdá, že to byl úspěšný politický krok. Zlepšit atmosféru mezi muslimskou menšinou a pravoslavným ruským obyvatelstvem pomáhá i fakt, že ani jedna skupina není sekularizována a autoritářský způsob vládnutí je blízký oběma (Vaněk 2015).

1.6.2. Duginova střední Evropa

Na střední Evropu pohlíží Dugin jako na prostor, který vznikl jako nový geopolitický strategický prostor, jenž se utvořil po velkých evropských říších. Tento region je etnicky a kulturně velmi rozmanitý a zahrnuje národy bývalého Rakousko-Uherska stejně jako Německo, Prusko a část polských a západních ukrajinských území. Region střední Evropy byl tradičně pod značným vlivem Německé říše, jelikož centrum veškeré moci, kapitálu a vzdělání bylo v Berlíně. Střední Evropu díky její zeměpisné poloze a historickému vývoji řadíme ke kontinentálním mocnostem na rozdíl od prostoru Západní Evropy, kterou díky její poloze u moře řadíme k námořním mocnostem. Dugin zastává názor, že pouze Německo a německý národ má předpoklad pro účinnou integraci tohoto geopolitického regionu (Dugin 1999: 242).

Velká Británie a Francie se nemohly smířit se značným vlivem Německa na státy střední Evropy, proto se snažily tyto národy destabilizovat a vštípit jim myšlenku nezávislosti a oproštění od německých a ruských vlivů (Dugin 1999: 243).

Vytvoření osy Berlín – Moskva jako nosné konstrukce západní euroasijské říše znamená několik důležitých kroků směrem ke středovýchodní Evropě, která leží mezi Ruskem a Německem (Michaels 2016). Tradiční atlantická politika v regionu, která je založená na Mackinderově teorii, tvoří tento region nárazníkovou zónou konfliktu. Vznik rusko-německé aliance by měl zásadní vliv na bezpečnost regionu. Střední Evropa totiž nemá dostatečný vliv ani politický a vojenský potenciál, aby se uchránila sama.

Pokud by chtěla získat úplnou nezávislost na americké kontrole, nebude to za současných okolností možné bez národního prozření a bez revoluce s přičiněním Ruska. Evropa podle Dugina není schopná bez podpory Ruska plně využít svého potenciálu, jelikož jí chybí vojenská síla, politická iniciativa a přírodní zdroje. Evropa nemá jasně definované ideály a její tržně-liberální hodnoty v určité době ustrnuly. Evropa najde nový geopolitický směr a duchovní energii pouze pod vedením Moskvy (Laruelle 1999: 7).

Kromě toho bude jen Rusko schopno zajistit Evropě strategickou a politickou nezávislost a soběstačnost zdrojů. Z tohoto důvodu musí být Evropská Říše vytvořena kolem Berlína, který se nachází na přímé a zásadní ose s Moskvou. Nový euroasijský impuls musí výhradně pocházet z Moskvy s přihlédnutím na evropská specifika. Geopolitické sjednocení střední Evropy by nemělo probíhat pod etnickou nadvládou Německa. Integrace by měla probíhat nenásilně, politickými prostředky, bez jakékoliv etnické, jazykové nebo kulturní dominance jedné či druhé strany. Evropské národy by měly být při budování střední Evropy rovnocennými partnery, střední Evropa se tak stane západní součástí Eurasie, přizpůsobí se imperiálnímu módu, ale zachová si národní identitu a kulturní specifika. Evropská říše by neměla nutit své národy, aby se podřídily Německu nebo Rusku, ale naopak se osvobodit od spotřebitelského způsobu života a tržní civilizace. Státy by v sobě naopak měly vzbudit svou národní historii a stát se nezávislými na okolních vlivech, jejich svoboda a síla bude totiž zajištěna v rámci Eurasie. (Dugin 2000: 126 – 128).

Dugin v budoucnosti počítá se střetem uvnitř euroatlantické aliance a jejím rozpadem. Následně by mělo dojít ke spojení Ruska a Německa. Pokud se jedná o prostor středovýchodní Evropy, Dugin o něm tvrdí, že pro něj není místo. O osudu států, které vznikly po první světové válce jako jakýsi koridor mezi Moskvou a Berlínem, by mělo následně rozhodnout Rusko. Region střední Evropy by se měl z části připojit k Německu a její zbytek by se měl stát součástí Ruska (Dugin 1999: 241). Co se týká otázky střední Evropy, získává Dugin mnoho sympatií ze strany intelektuálů i samotného prezidenta Putina. Prezident v jednom z rozhovorů prohlásil,

že střední Evropa byla vždy pod vlivem Ruska nebo Německa, jedná o přirozené vyvažování sil v tomto regionu (Nowak 2010: 89).

V rámci Sovětského svazu byla ochranná linie umístěna daleko od jeho vlastních hranic, myslíme tím především bývalé sovětské satelity, k těm nejdůležitějším patřily bývalá Německá demokratická republika a Československo. Po rozpadu Sovětského svazu a po pádu komunistických režimů v těchto zemích se situace poněkud změnila. Nyní nárazníkové pásmo mezi Ruskem, NATO a Evropskou unií tvoří pouze dvě země, Ukrajina a Bělorusko (Dugin 1999: 242).

Státy střední Evropy a pobaltské státy vstupem do evropského integračního procesu demonstrovaly svoji příslušnost k Západu. Tento stav ale není překážkou, aby se Evropa stala ruským spojencem. Na okraji Evropy stojí několik zemí, myslíme tím především Ukrajinu a Bělorusko, které ve spojení s Ruskem vidí jediné možné logické spojení. Právě tato spolupráce umožňuje Rusku vybudovat silnou euroasijskou velmoc (Nowak 2010: 101–103; Dugin 1999: 126 – 128).

1.6.3. Německá otázka

Dugin pohlíží na sjednocení Německa, jako na akt, který nevedl k větší svobodě, nezávislosti, či suverenitě Německa, ale pouze ke sjednocení dvou okupovaných území. Komunistická část se velice jednoduše připojila ke kapitalistické straně. Toto spojení je příčinou konce Studené války. Socialistický blok dle Duginova názoru kapituloval na úkor kapitalistického tábora. Dnes je celé sjednocené Německo pod nadvládou Západu, který ho politicky, ekonomicky, strategicky a intelektuálně ovládá a ovlivňuje. Dugin také označuje toto období za nový typ západní válečné propagandy, která se stává primárním typem myšlení unipolárního světa. Jako unipolární stát vidí Dugin nově nastavený mezinárodní systém, pouze s jedním pólem, kterým je Západ. Německo údajně mělo šanci stát se po pádu komunismu „svobodným státem“, nebyl zde již důvod okupace Západem (Dugin 2010: 27). Po pádu komunistických režimů v Evropě a rozpadu Sovětského svazu již Němci nepotřebovali americké vojsko a jeho podporu k bránění svých zájmů. (Dugin 2010: 23 – 24). Nové

Rusko bylo slabé a nestabilní, aby představovalo jakýkoliv druh nebezpečí pro nově sjednocený stát. Netrvala tedy potřeba k setrvání amerických jednotek v Německu

V roce 1990 byla uzavřena „Smlouva o konečném uspořádání vztahů k Německu“,⁶ kterou vyjednal tehdejší prezident M. Gorbačov, v níž bylo akceptováno setrvání vojsk NATO. Naopak sovětské jednotky byly staženy (Fenenko 2012). Dugin obecně celé období začátku 90. let v rámci moderních dějin Ruska hodnotí jako „velkou zradu“ ruských národních zájmů (Dugin 2000: 30). Také vše, co prezident Gorbačov a později prezident Jelcin projednávali, Dugin posuzuje jako kompletní selhání v rámci vnitřní i zahraniční politiky. Jeho kritika je velmi ostrá, dokonce označuje jejich politiku za „absolutně hloupou a neschopnou, Gorbačov a Jelcin tímto obětovali naše Rusko“. Označuje Gorbačova za naivního a zločineckého politika, který daroval všechny ruské strategické body, aniž by chtěl něco získat výměnou. Jeho měkká vyjednávací strategie je velmi dobře demonstrována právě na příkladu Německa. Nově vznikající Německo, dle autora teorie, nebylo založené na obnovení své nové suverénní státnosti, šlo o pouhé rozšíření anglo-saské okupace do bývalé NDR (Tucker 2014). Dugin zastává názor, že Washington jednal velmi chytře, jeho západní hegemonie tím pádem získala absolutní moc nad Sověty obsazeným Německem a východní Evropa tak ztratila jakýkoliv vliv. Dugin suverénně tvrdí, že neschopnost Sovětského svazu prosadit v Německu svůj vliv bylo neštěstí, s Moskvou by se stalo nezávislým, suverénním a svobodným státem. Atlantická přítomnost v Německu spočívá pouze na politicko-vojenských zájmech. Podle Dugina se nejedná o strategické zájmy, které by chtělo prosazovat samotné Německo. Vše co USA v Německu páchá, dělá pod skrytým úmyslem novodobé okupace, Washington jednoduše kontroluje své území. Po konci druhé světové války ovládaly Spojené státy americké polovinu Evropy, nyní mají kontrolu nad celým evropským kontinentem. Americký vliv na fungování politiky evropských států není pokládán za zahraniční politiku, ale za novou formu vnitřní politiky. Největší selhání vidí v podlehnutí vlivu Západu a opuštění ruského vlivu v nově vzniklém Německu (Dugin 2013).

⁶ Верховна Рада України (1990). Договір об остаточному врегулюванні в стосунках з Німеччиною (http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276_500, 26. 3. 2016).

1.6.4. Blízké zahraničí

Než přistoupím k analýze pojmu Blízkého zahraničí, jak ho definuje Dugin, popíši vývoj pojmu na začátku 90. let respektive po rozpadu Sovětského svazu. Termín „blízké zahraničí“ můžeme označit i pojmem „blízké pohraničí“ (bližněji zaruběžje) a slouží k označení sousedních států Ruska. Především tím myslíme státy, které byly až do rozpadu Sovětského svazu jeho součástí jako svazové republiky. Z pohledu geopolitiky se tedy překrývají s hranicemi bývalého Sovětského svazu. V současné době pod tímto pojmem zahrnuje státy, které patří do Společenství nezávislých států, společně se zeměmi, jež ale do společenství nevstoupily, jako například státy Pobaltí (Apel 2014).

Do této kategorie řadíme i země, jež s Ruskem přímo nehraničí, kterými jsou například Arménie, Moldávie, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán a Kyrgyzstán, ale řadíme sem i státy, které bezprostředně s Ruskou federací nesousedí jako Čínskou lidovou republiku, Finsko, Korejskou lidovou republiku, Mongolsko a Polsko (Dugin 1999: 242 – 243).

1.6.5. Kozyrevova doktrína

Termín Kozyrevova doktrína, je někdy považován za výraz neo-imperialistických tendencí Ruské a její neschopnosti srovnat se s nově nabytou nezávislostí postsovětských států (Eichler – Tichý 2013: 262 – 263).

Termín „Blízkého zahraničí“ se dostal do popředí témat ruské zahraniční politiky po prosincových volbách v roce 1993, kdy se také proměnily oficiální ruské postoje. Z oficiálních prohlášení je patrné, že vztah Ruska k blízkému zahraničí bude stále intenzivní. To, co dříve bylo v sovětské éře utajeno, se nyní otevřeně přiznává. Jedná se o pokračující trend, který započal na začátku devadesátých let. Rusko se snaží znovu obnovit svoji pozici a dominantní vliv na území bývalého Sovětského svazu. Pro tento účel sloužila především rada velvyslanců Ruska ve státech SNS a v pobaltských republikách (Šír 2003: 86). Ruský ministr zahraničních věcí Kozyrev se snažil prosazovat výraznější vliv v těchto oblastech a prohlásil, že postsovětské republiky jsou oblastí, která je životně důležitá pro zájmy Ruské federace. Kozyrev

zdůrazňuje, že země, které patří do Společenství nezávislých států a Pobaltské státy, jsou oblastí, kde se primárně odrážejí ruské zájmy, ale může zde i dojít k ohrožení těchto zájmů.

Tato definice národních zájmů Ruska a jejich ohrožení má za následek aktivní působení Ruska v této oblasti a snahu o udržení jeho zájmů a vlivu. Z této formulace vyplývá jedna ze základních priorit země, a to zachování vojenské přítomnosti v blízkém zahraničí (Šír 2013: 87).

Kozyrev si přítomností svých vojsk na tomto území chtěl pojistit loajálnost jednotlivých zemí k Rusku. Měl obavy, že po rozpadu SSSR vzniklo v jednotlivých státech nepřehledné politické prostředí, které nemusí být vždy nakloněné velkému ruskému sousedovi (OPRF 2011: 3). Prioritou ruské zahraniční politiky by měla být ochrana a obrana ruských obyvatel a jejich práv v tomto regionu. Pozornost by se také měla soustředit na problematiku dvojího občanství (Eichler – Tichý 2013: 262 – 263).

V roce 1994 pak vychází v ruském deníku *Nezavisimaja gazeta* velmi rozsáhlý článek, jehož autorem je člen Prezidentské rady Ruské federace A. Migranjan. Text se věnuje Rusku a jeho vztahu k blízkému zahraničí. Nosnou myšlenkou jeho studie bylo tvrzení, že celá oblast bývalého Sovětského svazu je životně důležitá pro primární zájmy Ruské federace. Existence nově vzniklých postsovětských republik je podle jeho tvrzení pouze dočasný stav, jejich setrvání by ale pomohlo vytvoření nového federativního či konfederativního státu. Migranjan v článku dokonce tvrdí, že řada států jsou umělé, národnostně heterogenní útvary, jako příklad uvádí Ukrajinu. Tyto státní útvary nemají naději na reálné fungování a musejí se rozpadnout, tento scénář nemine, dle jeho názoru, ani Kazachstán a jiné státy. V severním Kazachstánu je poměrně silná minorita ruského obyvatelstva, z tohoto důvodu považuje Rusko tuto část přirozeně za součást svého území (Litera 1994: 64).

V roce 1993 se ve městě Omsk uskutečnil sjezd kozáckých svazů Ruské federace a Kazachstánu a došlo k jeho sjednocení v sibiřské kozácké vojsko. Primárním úkolem těchto vojsk se má stát především ochrana zájmů ruský mluvícího obyvatelstva Kazachstánu (Stejskalová 2000).

Jestliže jsme dříve o geopolitickém prostoru bývalého Sovětského svazu, hovořili jako o prostoru, kde jsou umístěny výlučné ruské zájmy, dnes můžeme s klidem říci, že tento mód se stal oficiální ruskou doktrínou. Kozyrev totiž již ihned po rozpadu sovětského svazu definuje tento prostor tzv. Blízkého zahraničí jako oblast výlučně ruských zájmů (Litera 1994: 65).

1.6.2. Ruská Monroeova doktrína

V roce 1994 zpracovalo Rusko speciální program na ochranu ruského obyvatelstva, které žije na celém území bývalého Sovětského svazu. Dle této zprávy má Ruská federace právo chránit všemi možnými prostředky, které připouští mezinárodní právo, své ruské obyvatelstvo. Prezident Jelcin také zdůrazňoval významnou úlohu Ruska v euroasijském regionu. Tehdejší ministr zahraniční Ruské federace Andrej Kozyrev ihned po vzniku samostatného Ruska kladl důraz na prosazování výlučných ruských zájmů v Blízkém zahraničí. Rusko by totiž v tomto regionu mělo zastávat úlohu jakéhosi stabilizačního elementu (Tsygankov 2010: 67). Kozyrev pro srovnání uvádí proces evropské integrace, dle jeho názoru jsou evropské zájmy podobné těm ruským. Vedoucí roli v rámci Evropské unie zastávají státy, jakými jsou Francie a Německo. Podle něj ani relativně velké vyspělé státy, jakými je například Ukrajina, nemohou fungovat bez dobrých vztahů s Ruskem. S ohledem na velmi propojené vztahy v postsovětském prostoru těmto státům ostatně ani nic jiného nezbyvá. Pokud by se stalo, že tyto vztahy budou narušeny, mohlo by dojít k podobnému scénáři, jaký se odehrál v bývalé Jugoslávii. Kozyrev také očekával, že Západ uzná specifickou roli Ruska v tomto regionu a v jeho úsilí ho podpoří. Otázkou ale zůstává, nakolik byla Ruská federace v tomto období sama natolik stabilní, aby mohla určovat trend v ostatních regionech. Tato vojenská doktrína pak obdržela označení jako tzv. ruská Monroeova doktrína. Nebo bychom také mohli nalézt označení Kozyrevova doktrínu. Její podstata se skrývá, jak jsem již zmínila výše, v nepřímém prohlášení, že postsovětský prostor je oblastí výlučných ruských zájmů. Tato koncepce bývá často označována jako „Kozyrevova doktrína blízkého zahraničí“ a bývá často srovnávána s americkou Monroeovou doktrínou z 19. století (Tsygankov, 2010: 66). Dále v případě, že Rusko uzná tyto oblasti za ohrožené, má právo přijmout

jakékoliv kroky na jejich ochranu. Toto stanovisko přijala i akademická obec a vlivná ruská extrémní pravice, jejímž hlavním ideologickým představitelem je Alexandr Dugin (Besançon 2015).

2. Koncepce Blízkého zahraničí dle Dugina

Podle Duginovy koncepce neo-eurasiánství by se ruský vliv neměl soustředit pouze na prostor bývalého Sovětského svazu, i když státy SNS jsou prioritní pro zahraniční politiku Ruské federace. Rusko se musí naučit využívat svého veškerého především geopolitického potenciálu, aby dosáhlo úplné kontroly nad eurasijským kontinentem. „*Expanze představuje nedílnou součást historické existence ruského národa a je úzce spojena s jeho civilizačním posláním*“ (Dugin, 2000: 107).

V roce 1998 se Dugin začíná formulovat koncepci nové zahraniční politiky a tvrdí, že Rusko musí vytvořit „velký soběstačný prostor“, který vznikne integrací Ruska, Běloruska, Kazachstánu, Tádžikistánu, Uzbekistánu a Kyrgyzstánu v celní unii. Do této unie by se pak mohly zařadit i státy jako Srbsko, Řecko, Írán, Indie, Irák, Sýrie a Libye. Vazby na Západ by v rámci Unie měly být regulovány a podléhaly by přísné kontrole ze strany Ruska, dále by se měl zavést i státní monopol na některé strategické suroviny a oblasti průmyslu. Unie by preferovala především spolupráci s Evropou a Čínou před styky se Spojenými státy (Dugin 2000: 242). Co se týče měny, v případě vytvoření euroasijské měny by bylo preferováno euro před dolarem.¹³

V polovině 90. let, kdy se Jevgenij Primakov stává ministrem zahraničních věcí Ruské federace, nabírají ruské zahraniční vztahy novou podobu. Primakov začal klást důraz především na dobré vztahy s ruskými sousedy a se zeměmi střední a východní Evropy, ale také na dříve opomíjené státy Středního východu, jižní Asie a Dálného východu. Konkrétnější obrysy nabývá i euroasijské zaměření a směřování aktivit Moskvy. Ta začíná upevňovat svoje působení v rámci Společenství nezávislých států. V dubnu roku 1997 Rusko uzavírá smlouvu o nové integraci s Běloruskem,⁷ později

⁷ Soyuz (2011). Договор об образовании сообщества России и Беларуси (<http://www.soyuz.by/about/docs/dgovor2/>, 29.3.2016).

téhož roku smlouvu o přátelství s Arménií. Tato smlouva spoléhá na vojenskou spolupráci mezi oběma stranami a s ruskými základnami v Arménii. Rusko začínala svou multivektorovou politiku uplatňovat i se státy, které nejsou zrovna kladně vnímány mezinárodním společenstvím. Myslíme tím především tzv. rogue state jakými jsou Írán, Irák, Libye nebo Severní Korea (Thomová 2013).

Ještě než vypuknul válečný konflikt na území bývalé Jugoslávie, přichází Dugin v roce 1997 s programem finlandizace Evropy. Projekt finlandizace v sobě zahrnuje následující plán. Ruská federace nabídne Německu dominanci v prostoru zemí střední a západní Evropy převážně katolického a protestantského vyznání. Dále by měla být ustanovena strategická osa Moskva – Berlín. Závislost Francie na Německu v rámci společného bloku je velmi vítána, jelikož obě země vyzařují silnou „protiatlantickou“ zvyklost. Velká Británie vždy patřila k tradičním atlantickým velmocím, a proto je třeba ji odstříhnout od zbytku Evropy. Finsko by se mělo postupně stát součástí Ruské federace, jižní část Finska se má sloučit s Republikou Karélie a severní by se měla přičlenit k Murmanské oblasti. Další otázkou je region Pobaltí, podle Dugina by mělo Estonsko i s Kaliningradskou oblastí⁸ připadnout Německu (Shekhovstov – Umland 2009: 670 – 672)

Lotyšsko a Litva by měly obdržet určitá privilegia a zvláštní postavení v rámci ruské sféry vlivu. Polsko se nestane teritoriální součástí Spolkové německé republiky. Ukrajina bude připojena k Ruské federaci, protože nelze akceptovat její nezávislost. Pravoslavné země jako Rumunsko, Srbsko, srbská část Bosny a Hercegoviny, Řecko nebo Makedonie se integrují s Ruskou federací v rámci programu pravoslavného Východu a zcela se podřídí Moskvě. Moskva, jak jsem již popsala výše, je v tomto projektu chápána jako „třetí Řím“, tedy jako nástupnické město byzantské Konstantinopole. Státy odmítnou racionalistickou a individualistickou západní tradici (Dugin 2000: 242 – 243).

⁸ bývalé Východní Prusko anektované po 2. světové válce

2.1. Rozpad Sovětského svazu a vznik SNS

První roky samostatnosti ve většině postsovětských republik především na Ukrajině, v Moldávii, Gruzii, Arménii a v Bělorusku byly doprovázeny etnických konfliktů a nárůstem nacionalismu. Byla to především reakce na nabytí samostatnosti, svobody a nezávislosti. Problémem v těchto nových státech byla především otázka etnickým menšin, vlády v těchto zemích byly velmi nacionalisticky založené a většinou zvýhodňovaly etnika, která tvořila ve státě většinu. V těchto státech se začaly vytvářet i nové ideologie, které měly za úkol se odpoutat od ruské minulosti a začaly se rozšiřovat většinou ve školách a univerzitách. Etnické menšiny žijící v těchto zemích začaly mít pocit ohrožení zaváděním těchto nových režimů, mezi nejvýraznější skupinu patřila především ta ruská. Tato situace vedla k dobrovolné emigraci těchto menšin zpět do Ruské federace, především ze zemí střední Asie, ale i ostřejších střetům a otevřeným etnickým konfliktům. Tyto etnické konflikty vypukly v oblastech Podněsterí, Abcházie, Jižní Osetie atd. (Baranova 2006).

Ruská federace situaci v bývalých postsovětských republikách velmi bedlivě sledovala, a využila konfliktů ve svůj prospěch. Stála na straně separatistů v Gruzii a v Moldávii. Dokonce v období 90. let přemýšlela o odtržení Krymské autonomní republiky od Ukrajiny a stála na straně Arménie v ozbrojeném konfliktu s Ázerbájdžánem.

Ačkoliv se prezident Boris Jelcin se snažil v „novém“ Rusku zavádět princip demokratického vládnutí, vlivu Ruské federace na bývalé sovětské republiky se tak úplně vzdát nechtěl, stále praktikoval starou imperiální politiku principu „rozděl a panuj.“ Státy SNS při ohrožení stále hledaly ochranu v Ruské federaci, situace se však za několik let výrazně změnila. Politika, kterou se SNS snažila v průběhu devadesátých let prosazovat, se však nejevila jako nejlepší, nepřinesla jí ani blahobyt ani vytoužený klid. Jelikož rozdělila společnost, a slabé a malé státy ještě více mocensky oslabila, mohly začít pronikat do tohoto regionu silnější státy a projektovat svůj vliv. Mezi tyto státy patří nejen Ruská federace, ale například i Turecko, které vždy chtělo rozšířit svůj vliv do státu na Kavkaze. Dalším významným aktérem, který

se snažil o mocenskou nadvládu v této oblasti, byla Čína, ta v 90. letech upevnila svou pozici v zemích střední Asie (Apel 2014).

Rozklad tohoto vnitřního impéria započal již v průběhu 90. let a zrychlil se po událostech 11. září, kdy začaly Spojené státy americké spolupracovat se zeměmi střední Asie a dokonce v nich umisťovat i své vojenské základny. Do této doby si Rusko myslelo, že tento prostor střední Asie je výhradně pod jeho vlivem.

V roce 2002 se Moskva rozkmoťila se svým největším spojencem v prostoru „Blízkého zahraničí“, s Běloruskem, kvůli neshodám, které se týkaly cen ruského plynu. Tyto spory měly však ještě další dohru a pokračovaly v roce 2003, kdy moldavský prezident V. Voronin nechtěl uzavřít příměří s podněsterskými separatisty. Tento plán totiž připravilo Rusko a obsahoval souhlas se setrváním ruských vojenských jednotek v oblasti Podněsteří až do roku 2020. Proti tomuto faktu velmi silně protestovala Moldávie a návrh tedy nepřijala. S návrhem nesouhlasila ani Evropská unie a OBSE. Moskva začala ztrácet další významné mocenské postavení v kavkazském regionu, a to především po událostech, které se odehrály v Gruzii, kde v roce 2004 proběhla tzv. revoluce růží (Apel 2014). Do čela vedení země se dostal prozápadně orientovaný M. Saakašvili. Nejhorší prohru a úpadek ruského vlivu však znamenalo vítězství prozápadně orientovaného V. Jusčenska v prezidentských volbách na Ukrajině

Z tohoto sledu událostí však nemůžeme vytvářet přímočaré závěry, že Rusko neustále bojuje se Západem o vliv v bývalých postsovětských republikách, kde pomalu vítězí Západ. Šíření ruského vlivu do zemí SNS najdeme i v dnešní nejpopulárnější geopolitické teorii, jejímž autorem je A. Dugin. Rozšíření teorie neo-eurasiánství mezi široké vrstvy obyvatel a vysoká obliba V. Putina způsobily, že i veřejné mínění v Rusku se staví nepřátelsky vůči Západu.

Rusko je po roce 2000 a po nástupu V. Putina do funkce prezidenta ekonomicky a politicky stabilní. Putin se svojí politikou snaží znovu obnovit „staré dobré časy

mocenské slávy“, které zažívalo Rusko v dobách Romanovců a Sovětské éry (Putin 2006). Rusko stále disponuje značným vlivem u většiny svých sousedů, ale ve většině těchto států se začínají vytvářet národní státy a moderní politické národy, což prosazování ruského vlivu značně komplikuje. Tyto procesy ale Moskvě poněkud unikaly, ta se snaží stále osočovat Západ, že se pokouší projektovat svou moc do bratrských států Ruska, aniž by si sama byla vědoma, že tyto země nejsou pouze podnětem geopolitických a ekonomických procesů.

2.2. Otázka Ukrajiny

Otázka Ukrajiny je velmi složitá pro evropskou i ruskou stránku věci. Momentálně Ukrajina představuje velký geopolitický význam, jelikož leží ve velmi citlivém prostoru, kde se střetávají zájmy dvou velmocí a neustálých rivalů, a to USA a Ruska. Mezi Ukrajinou a Ruskem existovala jakási společná interakce mezi slovanskými a stepními národy. Ukrajinu můžeme tedy vnímat jako rozpolcené území se štěpnou linií. Východní Ukrajina se začleňuje do Eurasie, naopak její západní část tíhne k evropské integraci. Ukrajina se stává velmi strategickým hracím kamenem na geopolitické šachovnici, o vliv usilují tři velcí hráči - EU, USA a Rusko. Především USA a EU chce získat Ukrajinu na svou stranu, aby co nejvíce oslabily Rusko a předešlo se růstu jeho vlivu ve střední Evropě.

Na tuto teorii navazuje V. Gornyj, který řeší otázku Polska, jež tradičně nechce hlouběji spolupracovat ani s Německem, ani s Ruskem. Polsko má své vlastní mocenské ambice, které by rádo promítlo do svých sousedů Běloruska a Ukrajiny. Podle Dugina nezbude zemím ve středovýchodní Evropě jiná možnost, než se rozhodnout, zda spolupracovat s Ruskem nebo s Německem (Dugin 1999: 126 ; Nowak 2010: 103–104).

Podle amerického geopolitika Z. Brzezinského je Evropa pro USA velmi důležitý region, protože představuje základní geopolitické předmostí na eurasijském kontinentu. Americká geostrategická politika stavěla na rozšiřování NATO o další členy, především o bývalé komunistické státy ve střední Evropě. Pokud by šíření vlivu

nebylo úspěšné, teoreticky by to poškodilo prestiž USA a znamenalo by to zbrzdění Evropské integrace.

Podmínkou vstupu do EU bylo i členství v NATO jako potvrzení a posílení bezpečnostní složky. Význam Ukrajiny pro Rusku spočívá v tom, že pokud bude země výhradně pod vlivem Ruska, bude to znamenat upevnění jejího vlivu v celém Společenství nezávislých států a získá tím výrazně vyšší geopolitickou hodnotu a větší možnosti. Získáním Ukrajiny by Rusko mohlo obnovit své šance na vybudování silného státu, jakým byl Sovětský svaz. Ukrajina totiž disponuje nerostným bohatstvím a přístupem k Černému moři, právě cesta do Středozemního moře a nerostné bohatství je pro Rusko velmi důležité. Brzenski konstatuje: „Rusko nemůže být v Evropě bez Ukrajiny, zatímco Ukrajina bez Ruska v Evropě být může“ (Brzezinski 1999: 126).

2.2.1. Historický vývoj Ukrajiny

Stát Ukrajina v minulosti nikdy neexistoval, jedná se totiž o zcela nově vytvořený stát ve svých dnešních hranicích, a tvoří jej dvě zcela odlišné části. Vytvoření státu Ukrajina v dnešních hranicích nebylo výsledkem historického vývoje. Jednalo se pouze o byrokratické a administrativní rozhodnutí Sovětského svazu (Apel 2014). Ukrajinská sovětská socialistická republika byla součástí 15 ústavních republik Sovětského svazu. Ukrajina oficiálně vzniká v roce 1922 jako jedna ze svazových republik jako součást Sovětského svazu a je jeho součástí až do jeho rozpadu roku 1991 (Reiman 2013: 82).

V průběhu celé své historie se její hranice mnohokrát proměnily. Část, které dnes říkáme západní Ukrajina, byla připojena až v roce 1939 Rudou armádou. Toto území bylo ještě v roce 1954 rozšířeno o dříve ruský poloostrov Krym. Rozšíření Ukrajiny o Krym vzniklo z iniciativy tehdejšího prezidenta N. S. Chruščova, Krym byl vyňat z Ruské SFSR a přičleněn k Ukrajinské SSR při příležitosti třístého výročí Perejaslavské rady, kdy se oslavovaly dobré vztahy Ukrajiny se Sovětským svazem. Zlepšily se totiž ekonomické i kulturní vztahy Krymu a Ukrajiny. Autonomie Krymské republiky ale byla obnovena až na základě referenda, které proběhlo v roce 1991. Krymská republika je obydlená především ruským obyvatelstvem a po rozpadu

Sovětského svazu existovaly znovu tendence o připojení k Ruské federaci. Zanechání krymské autonomie bylo kompromisní řešením, jak ponechat poloostrov součástí Ukrajiny.

2.3. Ukrajina z pohledu A. Dugina

Nynější Ukrajinu rozdělují dvě zcela odlišné identity kultury. Západní část se orientuje na východoevropskou kulturu, obyvatelstvo zakládá svoji svébytnost na úplném zřeknutí se jakékoliv panslovanské myšlenky včetně Ruska. Součástí jeho sebeurčení a identity je odmítnutí čehokoliv, co je spojené s Ruskem, především ruské kultury a ruské politiky. Dugin vůči západní Ukrajině údajně necítí žádnou zášť, považuje to za součást její identity. Což nutně nemusí být příčinou vzniklého konfliktu, a proto bychom jejich rozhodnutí respektovat. Vůči Americe také spousta lidí cítí nepřátelství, ale i přes to jsou schopni s ní spolupracovat. S nenávisť západní Ukrajiny vůči Rusku je třeba se smířit, ne každý musí Rusko milovat. Tento postoj není až tak překvapivý, jelikož se obě dvě části historicky vyvíjely odlišně, mají tedy „nárok“ se přiklonit k jedné či druhé straně.

Otázka východní Ukrajiny se však odehrává zcela v jiných tendencích, většina obyvatel sdílí společnou identitu s Ruskem: historickou, civilizační i geopolitickou. Východ Ukrajiny náleží k Rusku a k Eurasii. V jednom celku se tedy nachází dvě zcela odlišné země, což jasně dokazují výsledky voleb, kde vidíme rozdělení populace při řešení zásadních politických problémů. Co se týká vztahu Ruska a Ukrajiny, můžeme vidět, že to představuje zásadní problém. Jedna část země odmítá cokoli, co pochází z Ruska, druhá část se chová zcela opačně (Łoskot – Zachmann 2014). Tato dichotomie představuje zásadní problém pro fungování Ukrajiny, dvě různé společnosti, které mají zcela odlišné národní identity a různý historický vývoj, obývají společně jeden celek.

Dugin vidí jako důležitou součást ukrajinské politiky snahu o dominanci jedné či druhé skupiny. Stát je rozdělen na dvě skupiny, přičemž hlavní město je Kyjev, ve kterém obě dvě identity žijí. Kyjev se ale nepřiklání ani na jednu stranu, jedná se o město s umělou entitou. Hlavním městem západní části je město Lvov, zatímco

hlavní město východní části je město Charkov. Řešením situace by mohlo být rozdělení Ukrajiny na východ a západ. Dugin ale zdůrazňuje, že by to nebylo tak jednoduché, vznikly by problémy s národními menšinami. Na západě Ukrajiny žije mnoho obyvatel, kteří sympatizují s ruskou identitou, a ve východní Ukrajině je též početná populace, která se považuje za příslušníky Západu. Také by pravděpodobně došlo k oddělení Krymu, protože je obydlený z velké části ruským obyvatelstvem.

Situace na Krymu eskalovala na konci února roku 2014. Série protestů Euromajdan na Kyjevském náměstí vedla k opětovným sporům mezi Ukrajinou a Ruskem. V březnu bylo vyhlášeno referendum za nezávislost Krymu včetně hlavního města Sevastopolu, výsledky referenda okamžitě Ruská federace přijala. Vznikly tedy dva federální subjekty: Republika Krym a Federální město Sevastopol v rámci Krymského federálního okruhu. Teritorium Republiky Krym přesně kopíruje území ruské Autonomní republiky Krym. Situace na Krymu a ruská angažovanost destabilizovala nejen situaci na Ukrajině, ale také v celém regionu. Západní svět anexi Krymu neuznává, stále ho považuje za integrální součást Ukrajiny, jejíž nedělitelnost zaručují platné mezinárodní úmluvy a ukrajinská ústava. Ukrajina dále stojí mezi dvěma ideologickými tábory, které se snaží dostat ji dostat pod sféru svého vlivu (Snyder 2014).

Co se týče angažmá EU v rámci prosazování svých zájmů na Ukrajině, Dugin odpovídá, že to není pouze pozornost ze strany EU, ale i Spojených států. Jedná se o čistě politickou kampaň, kterou vedou cíleně proti Ruské federaci. Evropská unie se snaží, aby se Ukrajinská republika přiklonila k Západu, což okamžitě vyvolalo konfliktní situaci mezi Kyjevem a Moskvou (Ochsenreiter 2014).

Podle Dugina se sféra ruského vlivu nemá omezovat pouze na prostor bývalého SSSR. Rusko musí využít své obrovské výhody strategického umístění k mobilizaci zdrojů či zkušeností a využít tento potenciál k dosažení úplné kontroly nad eurasijským kontinentem. „Expanze představuje nedílnou součást historické existence ruského národa a je úzce spojena s jeho civilizačním posláním“ (Dugin, 2000: 239).

2.3.1. Dnešní pozice Ukrajiny

Pozice Ukrajiny z geopolitického hlediska je velmi strategická. Země se nachází v oblasti střetů mocenských zájmů Ruské federace, Spojených států amerických a Evropské unie. Tuto problematiku jsem již zmínila v kapitole, která řeší její historický vývoj a geopolitické zájmy Ruska v tomto prostoru. Každopádně Ukrajina hraje po rozpadu Sovětského svazu důležitou roli ve vyrovnávání vztahů mezi Evropskou unií, Ruskem a Spojenými státy americkými (Volner 2005: 33 – 36).

Koncept, který definuje vnější politiku Ukrajiny, je definován v Deklaraci o státní suverenitě z roku 1990 a v Protokolu o nezávislosti z roku 1991. Tyto dokumenty tvoří právní rámec pro vznik nezávislého státu (Bojko – Gonč 1997: 245 –246) se tedy stala rovnocenným aktérem mezinárodního práva, může uzavírat mezinárodně platné dokumenty, stávat se členem mezinárodních organizací apod. (Šír 2003: 67 – 68). Dokument také určil primární směr, kam by ukrajinská zahraniční politika měla ubírat. Těmi státy jsou nejbližší ukrajínští sousedé (tedy státy SNS) a Ruská federace. Právně se tedy Ukrajina stala samostatnou suverénní jednotkou, která již nebyla v područí Sovětského svazu a mohla se vydat na individuální cestu svého vývoje (Lídl 2015).

Po rozpadu sovětského svazu, neměla ukrajinská politická reprezentace zájem na tom, aby se organizace SNS chovala jako nadnárodní organizace. Naopak se snažila, aby toto uskupení nebylo pod nadvládou ruské moci. Ukrajina odmítla ratifikovat Taškentskou smlouvu o společné bezpečnosti a nepřijala ani Ústavu SNS. V prvních letech samostatnosti se snažila o co největší izolaci od Moskvy. Ukrajinská ekonomika byla ale velmi úzce závislá na ruské politice a ekonomice. Ukrajinský přístup se však Rusku příliš mnoho nezamlouval. Velká část ukrajinských obyvatel, která žije na východě a na jihu země, s politickou orientací Kyjeva příliš nesympatizovala. Tento postoj se projevil v prezidentských volbách v roce 1994 a zapříčinil neúspěch tehdejšího prezidenta L. Kravčuka v nových volbách (Kopeček 103 – 105). V těchto volbách zvítězil jeho proruský orientovaný oponent L. Kučman, který ve své kampani a politice prosazoval těsnější vztah s Ruskem.

Ukrajina a Bělorusko se po roce 2000 začínají politicky a ekonomicky diverzifikovat a v regionálním měřítku se svým vlivem začínají vyrovnávat Rusku. Moskva tedy pomalu začíná ztrácet dominantní pozici. Idea etnického nacionalismu postupně z národních politik SNS vyšuměla a vystřídala ji politika tzv. společného osudu a vývoje všech obyvatel státu, která nehleděla na jejich etnický původ. Hlavním propagátorem této myšlenky byl bývalý ukrajinský prezident Viktor Juščenko. Právě demokratické smýšlení přineslo Juščenkovi vítězství v prezidentských volbách, kde získal hlasy i od obyvatel východní a jižní Ukrajiny, kterou převážně obývají ruští obyvatelé. Jusčenko se ale setkal s vlnou kritiky především z řad svých protivníků, kteří ho vykreslovali jako brutálního nacionalistu, „ukrajinizátora“ a nepřítele ruský mluvících obyvatel (Šimov 2005).

Tato změna v politickém prostředí Ukrajiny, přiměla Moskvu přemýšlet o svém postoji ke svým sousedům. Záleželo ale pouze na samotném Rusku a prezidentovi Putinu, aby přehodnotil své postoje. Zatím se ale vývoj spíše obrací stále k modelu Ruska jako dominantní velmoci nejen z hlediska regionálního, ale i světového. Tomuto modelu nahrává i politika Vladimíra Putina a dominující ideologie A. Dugina.

Dugin se na začátku nového tisíciletí stává poradcem nejvyšších ústavních činitelů Ruské federace a respektovaným profesorem, který své myšlenky přednáší na Generálním štábu Ruské federace. Po nástupu V. Putina do funkce prezidenta Ruské federace vytváří nové vazby s vysokými představiteli současné politické reprezentace. Dugin, také působil na Lomonosově univerzitě, rád sám sebe představuje jako jednoho z hlavních ideologů strany Jednotné Rusko a velmi otevřeně podporuje postavu prezidenta Vladimíra Putina. (Dugin 2011; Umland 2009). V minulosti sympatizoval s komunistickou ideologií, ale i s krajní pravicí.

Na Putinově politice Dugin velmi oceňuje kroky, kterými upevnil moc v postsovětském prostoru a byl schopen se postavit vlivu Západu. V tomto ohledu ho srovnává s Dmitrijem Medvěděvem, jehož postoj ke Spojeným státům označuje za postoj zbloudilé karikatury. Dugin ale kritizuje i Putinův postoj vůči ukrajinské Oranžové revoluci, prezident měl podle jeho názoru zasáhnout razantněji (Příhoda 2010).

Dugin však nezaujímá žádný oficiální status v ruské vládě, dokonce není ani členem Veřejné komory – poradní instituce, která byla vytvořena prezidentem Putinem. Prezident tuto instituci založil pro podporu svého režimu.

Je pravda, že řada okolností může ukazovat Duginův vliv na některá Putinova politická rozhodnutí, západní analytici se stále neshodnou na faktu, nakolik je ruská politická prezentace přímo ovlivněna Duginovou filosofií. I když Dugin o sobě s radostí prohlašuje, že intelektuálně oplodnil celou politologickou elitu Ruska a že levice i pravice čerpají z jeho teorie.

Roku 2011 vyšla úvaha v deníku Izvestija od Vladimíra Putina, kde zdůraznil velmi ambiciózní cíl Ruské federace dokončit hlubokou úroveň integrace v rámci vybudování Euroasijské unie. Bylo to první veřejné představení úmyslu vytvoření nového geopolitického celku, který by se měl uskutečnit v roce 2015. Toto uskupení je jeden z hlavních projektů jeho prezidentského programu, jehož základy byly ale už položeny v roce 2010, kdy Rusko společně s Běloruskem a Kazachstánem započalo hospodářskou spolupráci. Cílem tohoto bloku bylo posílení vzájemného obchodu a zrušení cla. Putinovým cílem bylo i zapojení Kyjeva, ale jenom do chvíle, než ukrajinský prezident Janukovyč podepsal asociační dohodu s Evropskou unií a následně vypukla ukrajinská krize (Snyder 2014).

Podle některých odborníků právě vytvoření Euroasijské unie může být příkladem vlivu Alexandra Dugina na současné politické vedení v Ruské federaci. Komentátor České rozhlasu Alexandr Mitrofanov tvrdí, že Vladimír Putin má v plánu realizovat Euroasijský svaz v popředí s Ruskem. Tento projekt vnímá Mitrofanov jako vyhlášení nové ruské doktríny, která má za úkol šíření konzervativních hodnot v ruském pojetí, což ale není pouze nová ideologie budoucího Euroasijského svazu, ale představuje postoj, který chce Rusko rozšiřovat do zbytku světa.

Podobný názor zastává i bývalý ministr zahraničí Karel Schwarzenberg, podle něj má vytvoření Euroasijské unie ideologický podtext. V televizním pořadu ČT24 v Událostech a komentářích řekl, že ruská představa o propojení staré Rusi (Ruska, Běloruska a Ukrajiny), bude znovu obnovena a dojde ve spojení v jeden celek. Projekt

celní unie euroasijských států tedy představuje obnovu dominantního postavení Moskvy. To je tedy ten pravý důvod, o žádné hospodářské zájmy se tady nejedná (ČT24: 2014).

V roce 2012, kdy byl Vladimír Putin znovu zvolen prezidentem, vypukly ale v Moskvě masové protesty proti jeho zvolení. Boris Barkanov, politolog ze Západovirginské univerzity, hodnotí Putina jako vysoce inteligentního, strategického a racionálního hráče v mezinárodní politice, který ale vnímá svět střízlivým pohledem. Ve svém komentáři pro deník Washington Post hodnotí ruskou intervenci na Krymu jako taktickou odpověď na neočekávané události na Ukrajině. Podle Barkana mělo Rusko obavy z budoucího vývoje začínající krize a potřebovalo vytvořit vhodné podmínky pro budoucí diplomatickou obranu svých zájmů na Ukrajině.

Tyto ruské aktivity nasvědčují, podle Barkanova, že Putinova teritoriální expanze úplně nečerpá z myšlenky eurasianismu. Populární náhled na osobu Putina jako diktátora není úplně nepřesný. Někdo dokonce Putina srovnává s postavou Hitlera, Barkan s tím ale úplně nesouhlasí, mnohem lepší by bylo pohlížet na Putina jako na novodobého ruského Bismarcka pro 21. Století (Barkanov 2014).

3. Východiska zahraniční politiky k regionu střední Evropy

V této kapitole se primárně zabývám nastavením vztahů Ruské federace a regionu střední Evropy. Kapitolu dělím na tři části, v první pasáži se věnuji obecnému nastavení vztahů mezi Ruskem a střední Evropy, především východiskům, která nastavila Ruské federace po nástupu Vladimíra Putina do funkce prezidenta v roce 2000 až do konce druhého volebního období 2008. Budu vycházet z jeho koncepcí zahraniční politiky a priorit, které se snaží do tohoto regionu implementovat.

V druhé části se také věnuji obecnému nastavení vztahů Ruské federace a střední Evropy, ale již v konkrétním sektoru, a tím je ekonomická spolupráce. Vycházím z Putinových představ spolupráce, ale zmíním již konkrétní kroky, které se snaží podnikat k naplnění svých zahraničně-politických vizí.

Třetí oddíl se pak zabývá nastavením vojensko-bezpečnostní spolupráce mezi Ruskem a střední Evropou, především se jedná o NATO a EU a jejich vliv na státy střední Evropy. Zde se soustředím hlavně na snahu Ruska zvýšit svůj vliv a zabránit tak narůstajícímu vlivu atlantických mocností.

Dokumenty, které považuji za pilíře pro určení priorit ruské zahraniční politiky, jsou „Konceptce národní bezpečnosti Ruské federace“, „Vojenská doktrína Ruské federace“ a „Konceptce zahraniční politiky“. Tyto dokumenty byly zveřejněny v roce 2000 a staly se stěžejními koncepty nové Putinovy politiky v rámci bezpečnostní a zahraniční politiky.

3.1. Konceptce zahraniční politiky Ruské federace 2000

Důležitým aspektem pro srovnání Duginovy teorie neo-eurasianismu a jejího vlivu na zahraničně-politické postupy Ruské federace jsou Konceptce, které po svém nástupu zformuloval Vladimír Putin.

Vladimír Putin od roku 1999 vykonával funkci premiéra Ruské federace, po abdikaci tehdejšího prezidenta Borise Jelcina se stal zastupujícím prezidentem. V roce 2000 se po prezidentských volbách stal řádným prezidentem země. První funkční období vykonával až do roku 2004, kdy v dalších prezidentských volbách tento post znovu obhájil a stal se prezidentem na další funkční období až do roku 2008 (Soukup 2000: 400 – 401). V tomto roce ho ve funkci vystřídal tehdejší premiér D. Medvěděv.

První konceptce z roku 2000 si stanovuje za hlavní cíl zahraničních aktivit posilování suverenity, teritoriální celistvosti a role v mezinárodní politice. Tyto cíle odpovídají zájmům Ruské federace jako velmoci. Ruská federace musí těžit ze svých ekonomických, intelektuálních, politických a strategických schopností a má se stát jedním z pilířů pro utváření stabilní a spravedlivé dělby moci ve světovém uspořádání. (Konceptce zahraniční politiky 2000: 110).

Tato konceptce byla reakcí na změnu v mezinárodním systému, která se přímo dotýkala Ruské federace, jelikož i ona byla hybatelem těchto proměn. Rusko samo sebe definuje jako velmoc, která má velmi silný potenciál k prosazování svého vlivu v mezinárodní politice. Proto by se měla snažit udržovat a rozvíjet intenzivní vztahy

s dalšími mocnými státy světa, a tím způsobem i zásadně ovlivňovat formování nového nastavení světové politiky.

V koncepci se přikládá velký význam i existenci nových hrozeb, které by mohly bezprostředně ohrozit důležité ruské zájmy. Rusko musí nést zodpovědnost za budování bezpečného světa a mělo by se podílet na snižování bezpečnostního potenciálu hrozeb (Koncepce zahraniční politiky 2000 2002: 113).

Dalším klíčovým zájmem Ruské federace je posílení tuzemských ekonomických zájmů prostřednictvím angažmá v mezinárodním ekonomickém systému (Putin 2006). Tím budou zajištěné výhodné podmínky pro další růst ruské ekonomiky. Koncepce se ale zabývá i pozicí Spojených států amerických, které těží ze své dominantní pozice ve světovém ekonomickém systému. Významná pozice USA v mezinárodním systému ohrožuje vývoj v mezinárodním systému. Rusko se proto musí snažit o budování multipolárního nastavení systému mezinárodních vztahů, jelikož systém je nastaven unipolárně a dominantním pólem jsou právě Spojené státy americké.

Rusko ve významných bodech své koncepce neopomíjí ani důležitost budování partnerství napříč celým světem. Co ale považuje za stěžejní, je prohlubování spolupráce s významnými mezinárodními organizace, především ekonomického a bezpečnostního rázu, zmiňuje kooperaci v rámci G8, Mezinárodní měnový fond nebo Světovou banku.

Další prioritou v Koncepci 2000 je prostor Společenství nezávislých států a jeho vzájemné vztahy s Ruskou federací. Členské země SNS jsou zásadními aktéry pro zajištění ruské bezpečnosti. Cílem ruské politiky vůči těmto zemím je především posílení vztahů v rámci Celní unie a Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti.

Stěžejním úkolem Ruské federace v regionu bývalého SSSR je ukončení některých přetrvávajících konfliktů a snaha o obnovu ekonomické spolupráce. Hlavním cílem Ruska by mělo být především vybudování zóny volného obchodu, zaručit si vzájemně výhodný status v rámci prostoru Kaspického moře a snažit se i o kulturní diplomacii se státy SNS. Rusko má být v tomto prostoru garantem

takového partnerství, které bude směřovat k účinnému prohlubování spolupráce mezi oběma stranami. (Koncepce zahraniční politiky 2000: 116-117).

3.2. Vztahy Ruské federace a regionu střední Evropy

S nástupem Putina do funkce prezidenta Ruské federace můžeme začít sledovat postupnou centralizace moci a změnu rovnováhy moci, především jejímu postupnému vychylování, které směřovalo k posilování pravomocí prezidenta především do oblastí domácí a zahraniční politiky. Dříve mělo Rusko spíše pozici vyvažující velmoci, to se snaží Putin po svém nástupu změnit. Začíná prosazovat koncept Ruska jako pragmatické velmoci, která má udržovat etastické prvky ruské politiky a prohlubovat vztahy se SNS a Západem. Při těchto aktivitách by ale Rusko mělo dále dbát na zachování vlastního kulturního dědictví a autonomie (Tsygankov 2006: 129).

Prezident vnáší do politického diskursu nový směr zahraniční politiky. Tento směr se týká charakteristiky politického systému nového Ruska, ale zaměřuje se i na novou koncepci zahraniční politiky. Tento nový směr⁹ nazývá „suverénní demokracií“¹⁰, v tomto slovním spojení je velmi důležitý přívlastek suverénní. Na přidání přívlastku suverénní měly nepochybně vliv události v Rusku, které se odehrávaly v průběhu 90. let minulého století. Výraz demokracie nebo demokratický se stal synonymem pro chaos, zhoršení ekonomické a životní situace pro většinu obyvatel Ruské federace. Suverénní demokracie se opírá o ruské tradice a má být alternativou ke klasickému modelu západní demokracie. Jedná se o přímé propojení dvou anti-liberálních modelů. Politický kolektivní model demokracie s realistickým pohledem na zahraniční politiku (Akda 2013).

⁹ Autorem tohoto pojmu je Vladislav Surkov, zástupce vedoucího prezidentské administrativy a také hlavní architekt vzniku Jednotného Ruska, zpočátku nebyl nadšen tak silnou poslaneckou frakcí.

¹⁰ Suverénní demokracie se opírá o ruské tradice a má být alternativou ke klasickému modelu západní demokracie. Jedná se o přímé propojení dvou anti – liberálních modelů. Politický kolektivní model demokracie s realistickým pohledem na zahraniční politiku.

3.2.1. Putinův nový realismus

Mezi prvními koncepty, které se snaží Putin prosadit, je ekonomizace ruské zahraniční politiky, což má být novým strategickým cílem. Ekonomizací zahraniční politiky myslíme především podporu ruských ekonomických zájmů v zahraničí. Dalším důležitým aspektem „nové politiky“ je důraz na evropeismus a evropskou dimenzi zahraniční politiky, zdůrazňuje se zde především geografická a kulturní blízkost Ruska s Evropou. V rámci politiky evropeismu sebe Rusko vnímalo jako integrovanou součást atlantického prostoru. Dalším prvkem nové koncepce je míra sekuritizace, na kterou měly vliv události v Čečensku a teroristické útoky z 11. září roku 2001. Prezident Putin zdůraznil, že spolupráce Ruska s ostatními státy z tzv. koalice ochotných, je důležitá pro politicko-zahraníční zájmy Ruské federace. Další aspekt, který Putin ve své koncepci zdůrazňuje, je autonomie. Putin vidí Rusko jako autonomního aktéra, který se v určitých otázkách nemusí stavět do opozice k Západu (Apel 2014).

Co se týče nastavení vztahů a spolupráce se státy, Putin preferuje bilaterální nastavení spolupráce před multilaterálním partnerstvím. Multilaterální spolupráci je myšlena především kooperace s NATO a EU. Putin se snaží nastavit spíše bilaterální přátelství s jednotlivými členskými státy. Co dále v ruské politice přetrvává, a nejspíš jen tak nevymizí, je ideje Ruska jako velmoci. Rusko by mělo spíše udržovat mocenský status a vyrovnat se ostatním než být revizionistickou velmocí. Tento přístup se zakládal i na požadavku mocenského uznání statusu Ruské federace ostatními významnými aktéry mezinárodních vztahů (Putin 2006). Pro udržení této pozice a zachování vlastní suverenity a bezpečnosti je důležité rozvíjení těsnějších vztahů se západními ekonomickými subjekty i institucemi. Posledním důležitým elementem je uvedení vzájemných vztahů Ruské federace se Západem do „statu quo“. Normalizace vztahů má mít tu podobu, že Rusko bude uznáno za „normální velmoc“ se státním zřízením suverénní diplomacie, čímž upevní svoji autonomii ve vnitřním fungování země i ve své zahraniční politice. Díky tomuto uznání bude pak Ruská federace mít přirozený nárok na obranu svých vlastních zájmů v mezinárodní politice (Eichler – Tichý 2013: 151 -152).

3.3. Ekonomická spolupráce RF a střední Evropy

Než se začnu věnovat v této podkapitole vztahu Ruské federace k jednotlivým státům střední Evropy, jak je definována A. Duginem, zmíním obecné nastavení politických vztahů v rámci Ruské federace a Evropské unie. Vztahy mezi Ruskem a Evropskou unií jsou postaveny na pragmatickém základu. Obě dvě strany se snaží o prohloubení již existujících hodnot. Většina spolupráce, která se mezi oběma aktéry odehrává, je založena na hospodářské tematice.

V roce 1999, kdy Vladimír Putin ještě zastával funkci premiéra Ruské federace, byl přijat zásadní dokument pro vztah Rusko – EU. Jednalo se o střednědobý dokument pro rozvoj vztahů mezi Ruskou federací a Evropskou unií. Tato smlouva vytyčila východiska pro takzvané strategické partnerství mezi Ruskou federací a Evropskou unií. Podstatou této dohody se měl stát velmi otevřený dialog mezi zmíněnými aktéry v otázkách bezpečnosti a hospodářské a ekonomické spolupráce (Putin 2006).

Co se týče ruského pohledu na bezpečnost Evropy, podporuje budování evropské bezpečnostní a obranné politiky. Kladně se staví i k vytvoření evropských sil rychlé reakce. Dalo by se říci, že tím sleduje i své zájmy. Díky těmto pilířům vznikne jakási protiváha amerického vlivu v Evropě a přispěje k vytvoření multipolární mezinárodní politiky (Kopecká 2015).

Událost, která měla zásadní vliv na inovaci vztahu Ruské federace vůči Evropské unii, bylo její rozšíření o deset nových členů. Díky rozšíření EU o většinu postkomunistických států se hranice Evropské unie „nebezpečně“ přiblížily k hranicím ruským. Rusko pochopilo, že je zbytečné vytvářet jakékoliv překážky pro vzájemnou obchodní spolupráci s Evropou. Nemohlo také dopustit, aby se pobaltské republiky, nové členské země EU, odklonily od Ruska a stavěly se v důležitých zahraničně politických otázkách opačně než Ruská federace. Nesnažilo se tak vytvářet zbytečné napětí. Současně Ruská federace přijetím strategické koncepce dává na vědomí, že

neaspiruje na členskou zemi Evropské unie, ale snaží se o synchronizaci jednotlivých postojů obou stran při jednání v mezinárodních organizacích.¹¹

Je důležité zdůraznit zájem, který je věnován konceptu rovnosti v nastavení vztahů Ruské federace a Evropské unie. Můžeme to vidět jako úspěch Moskvy při tvorbě nové zahraniční politiky, kdy je kladen velký důraz na národní zájmy a posilování pozice ve shodě s ideou vyváženého partnerství.

3.3.1. Dokumenty upravující vztahy mezi EU a RF

Nejdůležitější smlouvy, které upřesňují vztahy mezi Ruskou federací a Evropskou unií, byly vytvářeny od poloviny 90. let. Mezi klíčové smlouvy patří Dohoda o partnerství a spolupráci, Společná strategie EU vůči Rusku a koncepce čtyř společných prostorů a „cestovní mapa“ energetické spolupráce Ruska a EU. Obchodní vztahy RF a EU upravuje Dohoda o partnerství a spolupráci mezi členy Evropské unie a Ruskou federací,¹² která byla uzavřena v roce 1994 na společném summitu Evropské rady. Tato dohoda, ačkoliv byla podepsána již v roce 1994, vstoupila v účinnost až v prosinci roku 1997 a stala se základním rámcem pro spolupráce mezi Ruskou federací a Evropskou unií. (Binhack – Tichý 2011: 38). Původně byla její platnost stanovena pouze na deset let, ale s možností automatického prodloužení, pouze ale za podmínky, že ani jedna strana smlouvu nevypoví. Obě dvě strany se ale stále neshodly na určité revizi dokumentu, jeho platnost se tedy každým rokem prodlužuje. Nyní dohoda funguje dle obchodních vztahů mezi Ruskou federací a Evropskou unií (MPO 2005).

V roce 2007 vstupuje v platnost dokument důležitý pro obě smluvní strany, dohoda se zabývala vízovou politikou mezi Ruskou federací a Evropskou unií. Ta měla usnadnit udělování vízových požadavků občanům Evropské unie a Ruské federace. Právě otázka udělování víz je jedním z prioritních zájmů Ruské federace

¹¹ *Russia's Middle Term Strategy towards the EU (2000-2010).* (http://www.delrus.ec.europa.eu/en/p_245.htm 9.4.2016)

¹² PCA – Agreement on Partnership and Cooperation Establishing a Partnership between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Russian Federation, of the other part

a byla zmiňována v několika Koncepcích ruské zahraniční politiky. Otázku úplného zrušení víz ruským občanům ale zatím Evropská unie odmítá¹³.

V roce 2008 na summitu v Chanty-Mansijsku proběhla diskuze o vytvoření nové smlouvy, která by měla být založena na Čtyřech společných prostorech a měla by nahradit Dohodu o partnerství a spolupráci. K vytvoření nové Dohody však nedošlo. Na summitu Ruské federace a Evropské unie v roce 2011 se obě strany dohodly na novém Partnerství pro modernizaci. Tato dohoda má za úkol lépe koordinovat kroky obou stran v otázkách řešení globálních ekonomických a sociálních problémů.¹⁴

3.3.2. Ekonomická spolupráce se státy v regionu střední Evropy

Region střední Evropy můžeme považovat za důležitou křižovatku mezi většinou zemí Evropské unie a Ruské federace. Přes tento region putuje velký objem zboží, významným aspektem pro všechny strany jsou ale surovinové produktovody, které přivádějí strategické komodity z Ruské federace do Evropy, především ropu a zemní plyn. Tyto komodity jsou v dnešní technologické a průmyslové době nenahraditelné, protože Evropa není v oblasti nerostných surovin soběstačná. A pro Evropu jsou tyto suroviny životně důležité, protože jejich spotřeba v rámci EU každoročně stoupá (Kufcak 2013).

3.4. Ekonomická spolupráce Ruské federace se Spolkovou republikou Německo

Obchodní styky mezi Evropským společenstvím a Sovětských svazem nebyly do 90. let příliš intenzivní. Po rozpadu Sovětského svazu však dochází k velké proměně. Rusko se stává nástupnickým státem bývalého Sovětského svazu a začíná provádět mnoho ekonomických a politických reforem. Země se snaží o nastolení demokracie, o zavedení tržní ekonomiky a o bilaterální spolupráci s Evropským společenstvím. Rusko díky událostem na začátku 90. let začalo být vnímáno jako potenciální strategický a obchodní partner pro většinu zemí Evropy. Rusko a Evropská

¹³ Úřední věstník Evropské unie (2011). Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Vztahy EU-Rusko (http://publications.europa.eu/resource/cellar/0bd78932-b2ba-49bb-b7b3-e9250b200a4d.0020.03/DOC_1, 21.3.2016).

¹⁴ Evropský parlament (2008). Usnesení Evropského parlamentu o summitu EU-Rusko v Chanty-Mansijsku ve dnech 26.–27. června 2008 (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B6-2008-0300+0+DOC+XML+V0//CS>, 21.3.2016).

unie započaly novou éru pro vzájemnou spolupráci. Prohloubení obchodních vztahů mezi EU a RF bylo stvrzeno Dohodou o partnerství a spolupráci mezi členy Evropské unie a Ruskou federací v roce 1994, která vytvořila institucionální rámec pro spolupráci EU a RF. Největší rozvoj vzájemných vztahů zaznamenáváme po roce 2000, kdy se V. Putin stal prezidentem Ruska (Heindl 2011: 56 – 57).

V období od roku 1999 do roku 2007 zažívá Rusko enormní ekonomický růst, i díky tomuto příznivému vývoji mohlo lépe prosazovat svůj vliv ve světové ekonomice. V roce 2000 přijímá Rusko novou strategii spolupráce s Evropskou unií, jejíž platnost byla určena na 10 let. Tuto strategii považujeme za zásadní především z důvodu, že v ní byla poprvé definována stanoviska Ruska vůči EU.

Posun v bilaterálních vztazích mezi Evropskou unií a Ruskou federací přinesl v roce 2003 summit EU a RF, který se uskutečnil v Petrohradě. Na tomto summitu došlo k zformování čtyř společných prostorů spolupráce. Jednalo se o společný ekonomický prostor, společný svobodný prostor, prostor bezpečnosti a soudnictví, společný prostor vnější bezpečnosti, dále společný prostor pro vědu a výzkum, vzdělání a kulturu. Za stěžejní úspěch ale považují obě strany vytvoření společného ekonomického prostoru, kde bude probíhat spolupráce v rámci společného trhu, vytváření nových příležitostí a spolupráce v oblasti energetiky, a prostor pro rozvoj investic a obchodu (Kráal 2016).

3.4.2. Politická linie vzájemných vztahů

Vzájemné vztahy mezi Ruskem a Německem byly výrazně ovlivněny politickým vývojem na začátku 90. let a rokem 2000, kdy se ruským prezidentem stal Vladimír Putin. S odchodem kancléře Kohla došlo k oslabení a omezení bilaterálních smluv a politika se transformovala na politiku multilaterální. Dochází také k oslabení vztahů s USA a příklonu k Rusku. V roce 2002 začíná kancléř Gerhard Schröder klást důraz na bližší spolupráci a vyhláší opět vztahy s Ruskem za Chefsache. Schröder choval i velké sympatie k novému prezidentovi Ruské federace Vladimíru Putinovi. Svou náklonností ale znejistil především nové členy NATO a EU (Raduševič 2015). Mezi těmito státy vznikla velká nedůvěra a nejistota, tyto obavy se bohužel nepodařilo

rozptýlit ani nové kancléřce A. Merkelové, která se také hlásí k tradici strategického partnerství s Ruskem (Szabo 2015: 3 – 4).

Zahraničněpolitická tradice obou zemí je ale zcela odlišná. Rusko je silně nacionálním moderním státem, který v mezinárodní politice směřuje ke konceptu velkých mocností a rovnováze sil, staví se nedůvěřivě k multilaterální politice a vidí mezinárodní politiku optikou realismu. Naproti tomu Spolková republika Německo prosazuje politiku multilateralismu, jenž své individuální zájmy promítá spíše do ekonomického sektoru, a to především v otázkách energetických surovin. Většina německých analytiků vidí primární záměr země zajistit dostatečný přísun energetických surovin za nejdůležitější zahraničně politické téma nejbližší budoucnosti. Německo se snaží o diverzifikaci energetické bezpečnosti střední Evropy, zvýšilo tedy dodávky plynu pro nervózní Polsko (Szabo 2015: 4 – 7).

Prezident Putin kdysi prohlásil, že Německo by mělo držet vedoucí postavení v rámci vztahů s Ruskem, což je docela neobvyklé prohlášení s ohledem na ruskou mocenskou zahraniční politiku. Německo ale nemělo příliš velké ambice tuto roli regionálního hegemonu zastávat a stavělo se k tomuto úkolu velmi opatrně. Za jedinou výjimku můžeme považovat „novou východní politiku“ v rámci německého předsednictví EU v roce 2006, kterou zformuloval německý ministr W. Steinmeier. Tento projekt však nebyl v evropském společenství přijat, setkal se s kritikou a je vnímám v německé politice jako pokus Steinmeiera více se zviditelnit ve velké koalici. Analytici označili charakter vztahů mezi Ruskem a Německem za polokoloniální. A Německo se snaží v partnerství EU a NATO o roli samostatného aktéra. Německo je ale součástí struktur NATO a EU, a tím pádem nemůže zastávat v bezpečnostní politice individuální roli (Heindl 2011: 57 – 58).

Jediná opravdu fungující bilaterální vazba, která probíhá mezi Ruskem a Německem, je pragmatická hospodářská spolupráce. V tomto vztahu může Německo fungovat jako individuální sebevědomý hráč, jelikož multilaterální charakter v tomto sektoru se teprve rozvíjí. Nejsou zde pevně určené pravidla hry, v níž se Německo snaží vystupovat jako spolupracovník regionálního subsystému. Jenže v politické

a bezpečností oblasti nenajdeme takto silné bilaterální vazby. Vojenská a bezpečnostní situace je tedy spíše na bázi přátelských kontaktů (Kopecká 2015).

V případě konfliktů se Německo snaží zastávat roli mediátora a prostředníka mezi NATO, EU a Ruskou federací. Tyto aktivity se občas dostávají pod palbu kritiky ze strany partnerů, z důvodů, že se Německo v některých otázkách chová příliš proruský. Jako příklad uvádějí německý postoj v rusko-gruzínském konfliktu, kdy Německo ruský postup odsoudilo, ale jeho stanovisko bylo příliš měkké. V tomto období se spíše snažilo o vyřešení škod, než o snahu zadržet Ruskou federaci. V rámci EU v některých otázkách prosazovalo Německo mírnější linie vůči Ruské federaci. Postoj v rámci EU odráží vlastnosti německé politiky vůči Rusku, ta totiž netrvá na podmínce, aby Rusko nepředstavovalo ohrožení pro své sousedy

Na Německo můžeme pohlížet jako na civilní mocnost, která ale ve vztahu k Rusku několikrát ustoupila ve prospěch svých vlastních zájmů na úkor zemí, které se nacházejí v prostoru střední Evropy. Jedná se především o přípravu plynovodu Nord Stream a nekritický postoj kancléře Schrödera k prezidentu V. Putinovi. Vláda kancléřky A. Merkelové se snažila tento trend politiku poněkud zvrátit a vyřešit německou politiku chování, zda se stát mediátorem a spojencem Ruské federace nebo spolupracovníkem regionálních uskupení k Polsku a členským státům EU/NATO (Heidl 2011: 58 – 59).

Nástup Angely Merkelové do funkce německé kancléřky znamenal pro německou politiku i návrat Franka-Waltera Steinmeiera do funkce ministra zahraničí, do jehož hlavní agendy se řadily i rusko-německé vztahy (Politikus 2013).

Steinmeier by známý svým názorem na roli Ruska v rozvoji Evropy, dokonce tvrdil, že bez přítomnosti Ruska a bez spolupráce s ním nemůžeme zajistit stabilitu a mír v Evropě. Politika Berlína ale musí dát Rusku jasně najevo, kde je umístěno politické a rozhodovací centrum o věcech v rámci Evropy. Rozhodovací centrum zahraniční politiky spadá pod dohled kancléřky Merkelové, která od svého nástupu začíná vytvářet úzké vazby s ruským prezidentem Putinem.

V období, kdy Německo řešilo toto dilema, se mu naskytla perfektní příležitost k těsnější spolupráci s Polskem. V Polsku byla v tomto období u moci prozápadně orientovaná vláda D. Tuska. Polsko se začíná stávat strategickým partnerem v regionálním i v celoevropském prostoru. Za povšimnutí stojí i snaha Polska a Ruska zlepšovat své vzájemné vztahy. Zlepšování spolupráce mezi Polskem a Ruskem velmi usnadňuje i německo-polské vztahy a přibližování Ruska Evropě (Heidl 2011: 59).

Další příležitostí, jak se vyrovnat s německým dilematem vůči Rusku, je kooperace Německa v rámci Východního partnerství EU, kde hraje roli regionálního partnera. V tomto uskupení je prioritní snaha o eliminaci konfliktního potenciálu mezi Ruskem, NATO a EU a upevnění a koordinace vzájemné snahy a zájmů.

Německo nechápe Rusko jako nepřítele, ale přistupuje k němu jako ke strategickému partnerovi. Snaží se udržovat funkční dialog mezi oběma stranami a společné vztahy institucionalizovat. Příkladem můžeme být podpis Charty NATO – Rusko a vytvoření Rady NATO – Rusko. Díky vzniku těchto struktur se rozšiřování NATO o členské státy bývalého komunistického bloku stalo daleko přijatelnější. Jedná se o pokračující proces multilateralismu (Heindl 2011: 60).

Otázku východního partnerství vnímala německá politika jako příležitost pro implementaci a šíření západní idey zavedené v rámci struktur Evropské unie i do prostoru mezi Evropskou unií a Ruskem, do regionu SNS a i samotného Ruska. Tyto snahy o bližší spolupráci a o zavádění západních modelů se ale někdy neseťkávají s úspěchem. Mnohé z těchto zemí jsou stále typickými autokraciemi, například Kazachstán, Ázerbájdžán nebo Uzbekistán, kde dochází k pravidelnému porušování lidských práv (Rotar – Kinahan 2006). Bohužel Steinmeirova snaha o strategickou spolupráci EU v rámci střední Asie se neseťkala s valným úspěchem (Politicus 2013).

Dalším problémem je i postoj Ruska vůči ostatním autoritativním režimům například v zemích u Kaspického moře. Předsednictví Kazachstánu v Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) bylo bráno v bývalých postsovětských zemích jako naprosté fiasko. Německo příliš neřeší ani nedemokratický režim v Uzbekistánu a doufá, že nakonec v Afghánistánu zavládne mír a stane právním

státem. Vztahy mezi Uzbekistánem a Německem zůstávají na bodu mrazu a vazby s Ázerbájdžánem nejsou skoro žádné. Zájem ze strany Německa o tyto státy by ale neměl upadat, stále bychom se měli snažit o zavedení nového modelu bezpečnosti a modernizaci. Německo by se ale mělo snažit být dál iniciativní a dále rozvíjet strategickou spolupráci se státy střední Asie a Kavkazu.

Tyto kroky Německa jsou zcela odmítány Ruskem. Berlín ale prosazuje modernizaci státních struktur a reformaci závislosti na Rusku především v exportu strategicky důležitých surovin. Proto by Německo mělo být iniciativní a obnovit nebo rozvíjet strategickou spolupráci se zeměmi střední Asie a Zakavkazí. Německo se bude snažit především rozvíjet technologickou pomoc a spolupráci ve všech sektorech průmyslu. Dále klade velký důraz na multilaterální charakter zahraniční politiky a spolupráce. Téma modernizace bylo aktuální především v roce 2008, řešila se hlavně otázka rusko-německého partnerství, jenže Rusko v této době o tento návrh nejevilo přílišný zájem. Dnes už je jasné, že prezident Vladimír Putin není žádný zarytě čistý demokrat, což o něm kdysi prohlásil bývalý kancléř G. Schröder.

V posledních letech a pod vlivem mnohých regionálních i mezinárodních konfliktů opadá podpora Ruska ze strany Západu. Rusko již nemůže, jak tomu bylo dříve, využívat své surovinové zdroje k nátlaku na ostatní státy. Objevila se totiž nová naleziště strategicky významných surovin a nové zdroje energie, Německo se v posledních letech snaží přecházet na alternativní energetické zdroje (MZV 2014; Voříšek 2015). Německý obchod pomalu ztrácí v záležitostech hospodářských reforem s Ruskem trpělivost.

Naproti tomu Kreml kritizuje Evropskou unii za úpadek její morálky a odsuzuje charakter její ekonomiky, ale dále si je velmi dobře vědom, že pro svůj technologický rozvoj potřebuje německé investice, dovoz a technologie (Politicus 2013).

Závěrem bychom mohli říci, že vztahy navázané mezi Ruskem a Německem značně přesahují pouze čistě ekonomické zájmy obou aktérů a mají i charakter strategické spolupráce. Komunikace obou dvou stran ale stále probíhá na bázi multilaterální diskuze, i když v některých oblastech jsou vztahy navázány bilaterálně.

3.4.3. Energetická spolupráce Ruska a Německa

Zahraniční politika Německa se vyznačuje postbismarckovskou a multilaterálně ukotvenou linií, a tím se snaží praktikovat kooperativní politiku s Ruskou federací. Vzájemná spolupráce je založená především na hospodářské spolupráci. Německo se snaží vyhýbat se konfliktům s Ruskem v oblasti bezpečnosti a snaží se o demokratizaci Ruska a budování právního státu.

Na budování a prohlubování vztahů Německa s Ruskem měly vliv dva zásadní faktory. Jedním z nich byla již dlouhá tradice hospodářské i politické spolupráce mezi oběma aktéry. Hospodářská spolupráce byla vždy pro obě strany výhodná, Německo jako silně průmyslová země s rozvinutým technologickým potenciálem a Rusko je zásobárnou životně důležitých surovin a obrovským trhem pro odbyt německých výrobků. Německo tak pro Rusko může představovat jakéhosi modernizátora ruského hospodářství.

Německo vnímá Rusko i jako velmi strategického a důležitého politického partnera. Z německého pohledu nemůžeme vytvářet stabilní, bezpečnou a prosperující Evropu Bez pevného a těsného partnerství s Ruskem je totiž evropská bezpečnost nekompletní. Jedná se o zcela nekritický pohled na ruskou politiku vůči Evropě. Řada odborníků se domnívá, že spolupráce s Ruskem by mohla fungovat především na společném boji proti terorismu a zajištění potřebné energetické bezpečnosti.

Evropská unie se snaží o společnou politiku, která bude aplikována konsenzem, jako celek vůči ostatním partnerům EU. Jenže společná evropská politika se mnohdy neseťkává se zájmy jednotlivých členských států. Některé členské státy jdou vlastní individuální cestou a uzavírají bilaterální vztahy se strategickými partnery především v oblasti hospodářství a energetické bezpečnosti.

V tomto ohledu můžeme zmínit především vztahy mezi Německem a Ruskou federací. Německo je typickým příkladem, jelikož patří k jednomu z největších obchodních partnerů Ruské federace. Rusko chápe Německo jako velmi výrazného a strategického partnera, protože právě Německo patří mezi nejsilnější ekonomiky

v rámci Evropské unie. Díky tomuto faktu může mít německá politika výrazný vliv na ekonomiku i politiku Evropské unie (Szabo 2015: 16 – 17).

Pokud budeme hodnotit vzájemný obchod mezi Německem a Ruskou federací, je obchodní bilance, co se týče dvojstranného exportu a importu, téměř vyrovnaná. Rusko dodává Německu především ropu a zemní plyn, Německo do Ruska naopak exportuje především hotové výrobky a technologie v podobě automobilů a prostředky pro produkci ve strojírenském a chemickém průmyslu.

Ruský export se skládá především z dodávek zemního plynu, německá energetická bezpečnost je tedy z velké části již několik desítek let závislé na ruském plynu. Téměř 40 % zemního plynu, který z Ruska odchází, míří přes Ukrajinu do Německa. Dalším německým dodavatelem plynu, který má skoro 30% podíl, je Norsko (Vácha 2014).

Rusko je mimo zemního plynu i velmi výrazným exportérem ropy, více než 35 % procent jeho produkce je směřováno do Německa. Energetickou politiku zmiňují především z důvodu, že je velmi úzce navázána o na dobré vztahy mezi oběma státy, v případě politických neshod by tato energetická spolupráce mohla být výrazně ovlivněna, což by způsobilo závažné problémy na obou stranách (Kufcak 2013).

Za významný aspekt můžeme považovat poměr německo-ruského obchodu v porovnání s objemem obchodu Rusko – EU, zde podíl obchodu Německa tvoří skoro jednu čtvrtinu vzájemného obchodu EU s Ruskem (Binhack – Tichý 2011: 46).

Důležitým faktorem je také poměr německo-ruského obchodu v porovnání s obchodem EU – Rusko, kde podíl SRN tvoří asi čtvrtinu celkového vzájemného obchodu EU s Ruskem. Druhým zajímavým faktem je, že Německo má v porovnání se zbytkem EU nepřiměřené záporné saldo s Ruskem (Binhack – Tichý 2011: 40).

Putinovo Rusko vede svou zahraniční politiku stále v jistém módu neo-euroasijské linie. Kremelská politika se snaží pokračovat ve velmi úzké vojenské spolupráci s Čínskou lidovou republikou, aby se mohla lépe postavit vlivu Spojených států amerických. Ruská politika aktivně podporuje odboj protiamerických skupin

uvnitř čínských vládnoucích kruhů. Zároveň v roce 2000 začíná vytvářet osu mezi Berlínem a Moskvou. Německo je totiž pro Rusko jediný evropský stát, který skutečně respektuje a uznává. Proto mu velmi záleží na vzájemné spolupráci především v rámci energetického partnerství. Snem moskevské politiky v kontextu politiky evropské je boj evropských zemí o ruskou přízeň (Binhack – Tichý 2011: 46).

Ruskou energetickou spolupráci s Evropou nemůžeme chápat pouze jako čistý ekonomický projekt. Můžeme na tento projekt pohlížet i optikou snahy o mocenskou nadvládu, a projektování ruského vlivu do Evropy. Putin se snaží svou energetickou politikou dostat do blízké sféry ruského vlivu i prostor Blízkého zahraničí. Jedná se především o bývalý sovětský prostor, o který nechce Rusko přijít (Binhack – Tichý 2011: 42).

Společné energetické partnerství můžeme chápat jako ruský projekt, jak začlenit Evropu do nového blízkého zahraničí. Připoutat Evropu pomocí různých lukrativních smluv nebo výhodných partnerství. A tímto způsobem ji „dostat“ z vlivu tradičních atlantických spojenců, především USA. Evropské země, které odebírají ropu a zemní plyn z Ruska, mohou být s Ruskem velmi pevně svázané, například díky stále hustší síti plynovodů a ropovodů, a při jednání v mezinárodních otázkách se díky těmto skutečnostem mohou cítit ohrožené ruským přáním a vůlí.

Zatím se ale jedná pouze o možné výhledy do budoucna nebo jednotlivé případy, kdy země při svých rozhodnutích zvažují pozici Ruska v určitých mezinárodně-bezpečnostních otázkách. Určitý ruský vliv ale v rámci EU můžeme pocítovat. Evropa, a především Evropská unie, jsou založeny na jiných tradicích, normách a historickém vývoji než Ruská federace, stále se snaží v mezinárodních konfliktech jednat multilaterálně s důrazem na bezpečnost, klidné řešení konfliktů a ochranu lidských práv. Druhá stránka věci je ale energetická závislost Evropy, Evropa musí reformovat svou energetickou bezpečnost, aby se do důležitých mezinárodních otázek nepromítaly mocenské zájmy jednotlivých dodavatelů těchto komodit.

Závěr

Již od dob carského Ruska, především v éře Kateřiny Veliké a Petra Velikého, byla Ruská identita spojována s rozsáhlým prostorem. Tento fakt po dlouhé věky formoval ruskou identitu a můžeme říci, že ji formuje dodnes. Pýcha na obrovskou zemi měla vliv i na zahraniční politiku Ruska. Rusko se vždy cítilo být jednou z velmocí, které utvářely mezinárodní vztahy.

Dalším faktorem, který výrazně ovlivňoval a ovlivňuje ruský národ i jeho politickou orientaci, byla otázka, kam se Rusko geograficky a geopoliticky řadí. Dominantními směry v této době byly tedy eurasianismus a slavjanofilství, které představovaly dva odlišné názorové proudy v ruském prostředí. V době cara Petra Velikého se řešila otázka, zda můžeme Rusko považovat za evropskou velmoc, nebo zda je ruský původ naprosto autentický a zda se odvozuje od příslušnosti k Byzantské říši. Tyto otázky se pak na čas vzdalují s nástupem bolševistické revoluce a její nové ideologie, že Rusko je průkopnickým státem, který se postavil kapitalistickému světu. Rusko ale stále hledá svůj dominantní směr v rámci zahraniční politiky a roli v mezinárodním systému. V éře Studené války byl svět rozdělen bipolárně, jeden pól představoval kapitalistickou tradici a druhý komunistickou ideologii, pozice světů byla tedy jasně určená. V době kolapsu východního bloku a rozpadu Sovětského svazu však ztrácí svaz velkou část svého území a vliv v komunistických zemích.

Znovu se tedy začínají objevovat otázky, kam nově vznikající Rusko zařadit. Zda je součástí západu, zda je mostem mezi Evropou a Asií nebo zda je jeho pozice naprosto výjimečná. Rusko se ale stále snažilo udržet pozici velmoci v mezinárodním systému. Bohužel ruský socio-ekonomický stav nebyl nejlepší, politická situace není stabilní a Rusko ztrácí své tradiční partnery, které mělo v bývalých sovětských satelitech. Nově vzniklé státy se totiž snaží o bližší spolupráci s Evropským společenstvím a s NATO. V 90. letech s nástupem prezidenta Jelcina se objevují tendence stát se partnerem Západu a spolupracovat s ním na novém nastavení mezinárodního systému. Bohužel po pokusech spolupráce s NATO a po válce v Jugoslávii upouští Rusko tendenci k užší spolupráci se Západem a začne se vydávat

svou vlastní specifickou cestou. Rusko se snaží stát mostem mezi Evropou a Asií a spolupracovat s oběma stranami současně.

S nástupem Vladimíra Putina do funkce prezidenta se začal do zahraniční politiky dostávat nový proud zahraničněpolitického myšlení, tzv. teorie multipolárního světa a multivektorové zahraniční politiky. V období první vlády prezidenta Putina dochází ke změnám v rámci správy státu, zavádění ekonomických reforem, ale také k ekonomizaci politiky. Putin se v rámci zahraniční politiky přiklání k pragmatickému řešení sporů především v oblasti blízkého zahraničí a větší ekonomické a politické spolupráci s Evropou. V tomto ohledu si ale Rusko stále musí udržet pozici velmoci a nesmí si nechat diktovat podmínky od západního světa. S rostoucí ekonomickou silou Ruské federace se stávají ekonomické nástroje důležitým prostředkem pro obnovení velmocenské role Ruska nejen v regionu Blízkého zahraničí a Evropské unie, ale i ve světě.

V době vývoje zahraničně-politických proudů mělo vliv mnoho autorů různých geopolitických teorií, které vycházely z určitých ruských tradic, geografického umístění Ruska nebo z pozice Ruska jako velmoci. Já jsem se ve své práci věnovala teorii eurasiánství a jejímu vlivu na určité zahraničně-politické kroky v době prezidenství V. Putina. Především hledání určitých spojitostí mezi Duginovou představou o novém nastavení mezinárodního systému a ruských zahraničně-politických kroků. V práci jsem vycházela z oficiální ruské zahraničně-politické koncepce z roku 2000, kterou představil V. Putin při svém nástupu do prezidentského křesla. V koncepci je definované Rusko jako jedno z nejvlivnějších mocenských center nového světa, které má však důležitou úlohu, a to udržovat bezpečnost v regionálním i mezinárodním měřítku. Rusko se má stát mediátorem a prostředníkem pro řešení sporů. Především v blízkém zahraničí je jeho role nepostradatelná, jelikož Rusko zná výborně dané prostředí a dokáže nejlépe najít vhodnou cestu k vyřešení situace. Bohužel tento názor občas nesdílejí jednotlivé státy, kde chce Rusko prosazovat svůj vliv. Dále je v Koncepci definována ochrana zájmů a bezpečí ruských obyvatel, kteří žijí za hranicemi Ruska.

Ve své práci jsem se zabývala definicí blízkého zahraničí z pohledu A. Dugina v teorii eurasianismu a jejího vztahu k Ruské federaci. Za hlavní linii jsem si zvolila vztah mezi Ukrajinou a Sovětským svazem. Ruské federaci se nikdy nepodařilo smířit se s faktem, že Ukrajina již není součástí ruské říše z hlediska geopolitického i sociálně-společenského. Se vznikem Ukrajiny přišlo Rusko o velmi významný Krymský poloostrov, který je strategickým bodem pro cestu do Středozemního moře. Dalším důležitým faktem, který ovlivňuje vztah Rusko – Ukrajina, je to, že na východě a na jihu země žije mnoho rusky mluvících obyvatel. Vztah Ruska a Ukrajiny je velmi komplikovaný, z pohledu Duginova eurasianství by samostatná Ukrajina vůbec neměla existovat a měla by být součástí Ruska. V dnešní moderní době ale není lehké anektovat celý stát a přiřadit ho ke svému území. I přesto by se ale mělo Rusko snažit o navýšení svého vlivu v této oblasti a o vznik velké, třeba ekonomické, závislosti na Rusku. O udržení ruského vlivu na Ukrajině se již od rozpadu Sovětského svazu snažil tehdejší prezident B. Jelcin.

V tomto trendu dále pokračoval i prezident Putin, který v rámci své politiky používal především ekonomické prostředky pro nárůst závislosti Ukrajiny na Rusku. Spolupráce, závislost a stabilita vztahů se ale vždy proměňovaly s politickou reprezentací země, jelikož ta se střídavě orientovala buď na východ nebo na západ. Rusko se ale jen tak vlivu na Ukrajině nevzdá a bude využívat všemožné prostředky k jeho udržení. Co se týče vlivu Duginovy teorie a ruské mocenské snahy ve vztahu k Ukrajině, musím konstatovat, že pokusy o udržení vlivu v zemi existovaly již před nástupem Vladimíra Putina do funkce prezidenta. A byly ovlivněny především na začátku 90. let tzv. Kozyrevovou doktrínou.

V otázce prosazování ruského vlivu a střední Evropy můžeme konstatovat jakousi podobnou linku v Putinově politice ekonomické spolupráce s Německem a Duginovu vizí. Německo by totiž nemělo příliš úzce spolupracovat s atlantickými velmocemi, ale udržovat značný vliv v regionu střední Evropy a úzce spolupracovat s Ruskem. Spolupráce na ekonomické i politické rovině se začíná plně rozvíjet právě s nástupem V. Putina a A. Merkelové, jelikož tito státníci měli velmi dobrý vztah, skoro bychom mohli říct až na bázi přátelství. Pro Rusko jsou stěžejní technologie, které z

Německa do země přicházejí, pro Německo pak ruská ropa a zemní plyn, které jsou strategickými surovinami pro německý průmysl. Zároveň se tyto země drží tzv. v šachu. Německo se ale poslední roky snaží o diverzifikaci svých zdrojů, aby nebylo na Rusku tak moc závislé.

Pokud tedy srovnáme Duginova východiska teorie (východiska Duginovy teorie?) a praktické politické kroky, které Putin podnikl, můžeme říci, že se v nich objevuje vliv Duginovy teorie. Putin ale zavedl do zahraniční politiky nový ekonomický rámec, kterým své kroky legitimizuje. A Putinova snaha o prosazení vlivu v Blízkém zahraničí a ve střední Evropě je z výše uvedených příkladů víceméně úspěšná díky velkému množství zásob strategických surovin. Putin využívá závislosti na těchto komoditách jako určitého prostředku k dosažení svých politicko-mocenských cílů. Jenže snahu ruských představitelů o obnovení velmocenského statusu Ruska můžeme pozorovat již před nástupem Putina do čela země. V době jeho prvního funkčního období byla jeho politika velmi kladně přijímána širokou veřejností a Putin dosahoval velké podpory ruských občanů. Duginův vliv je také patrný v ideologickém rámci ruské strany Jednotné Rusko, která má za hlavní úkol podporu kroků prezidenta Putina. Duginova teorie se také těší velké přízni ze strany obyvatel. Proto můžeme nalézt shodu mezi teorií eurasianismu a Putinovými politickými kroky.

Seznam literatury

Akda, Siryako (2013). Transitioning from modernity: Alexandr Dugin's „The fourth political theory“. *Alternaty Right*. 30. 12. 2013 (<http://alternative-right.blogspot.com/2013/12/transitioning-from-modernity-review-of.html>, 10. 4. 2016).

Apel, Hillary (2014). The "Near-Abroad" Factor: Why Putin Stands Firm over Ukraine . *The National Interest*. 23. 4. 2014 (<http://nationalinterest.org/feature/the-near-abroad-factor-why-putin-stands-firm-over-ukraine-10517> , 15.4.2016).

Baranovsky, Vladimir (2002). *Russia's Attitudes Towards the EU: Political Aspects*. (Helsinki: Finnish Institute of International Affairs).

Barkanov, Boris (2014). How Putin's domestic audience explains Russia's behavior. *The Washington Post*. 13. 3. 2014 (<https://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2014/03/13/how-putins-domestic-audience-explains-russias-behavior>, 9. 4. 2016).

Bassin, Mark – Aksenov, Konstantin E. (2006). *Mackinder and the Heartland Theory in Post-Soviet Geopolitical Discourse*. (https://www.researchgate.net/publication/248945529_Mackinder_and_the_Heartland_Theory_in_Post-Soviet_Geopolitical_Discourse, 17.3.2016).

Bendle, Mervyn F. (2014). Putin's Rasputin. *Quadrant*. 3.9.2014 (<https://quadrant.org.au/magazine/2014/09/putins-rasputin/>, 8.4.2016).

Besançon, Alain (2015). Jako myslí Putin. *Deník postoj*. 18. 10. 2015 (<http://www.4pt.su/en/content/transitioning-modernity-review-alexander-dugins-fourth-political-theory-part-2>, 17. 4. 2016)

Bihnack, Petr – Tichý, Lukáš (2011). *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*. (Praha: Ústav mezinárodních vztahů)

Bílek, Jaroslav (2014). Geopolitické koncepce a imperialismus v carském Rusku 19. Století. *Historica Revue*.

(https://www.academia.edu/10190462/Geopolitick%C3%A9_koncepce_a_imperialismus_v_carsk%C3%A9m_Rusku_19._stolet%C3%AD, 18. 3. 2016).

Binhack, Petr – Tichý, Lukáš (2011). *Energetická bezpečnost ČR a budoucnost energetické politiky EU*. (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

Bojko, Olexandr - Goněc, Vladimír (1997). *Nejnovější dějiny Ukrajiny* (Brno: Jota 1997).

Brzezinski, Zbigniew (1999). *Velká šachovnice* (Praha: Mladá fronta)

ČT24 (2014). *Eurasianismus. Ideologie, která má ovládat dnešní Kreml* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1042674-eurasianismus-ideologie-ktera-ma-ovladat-dnesni-kreml>, 3. 3. 2016).

Děmidov, I. (2007). *Russkomu narodu neobchodimo postavit sebe cel* (<http://evrazia.org/article.php?id=164>, 12.4.2016).

Děmidov, Ivan (2007). *Russkomu narodu neobchodimo postavit sebe cel*. (<http://evrazia.org/article.php?id=164>, 4.4.2016).

Dugin, Alexandr (1991). *Velká válka kontinentů* (http://www.nwoo.org/download/knihy/Alexander_Dugin-Velka_valka_kontinentu.pdf, 7.2.2016).

Dugin, Alexandr (1994). *Rabota včernom (O Egore Letove). Russkaja Vešč.* 16. 12. 1994. (<http://www.arcto.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=218>, 12.4. 2016).

Dugin, Alexandr (1999). *Osnovy geopolitiki* (Moskva).

Dugin, Alexandr (2007) "*Putin - vse, Putin absoljuten, Putin nezamenim*". (<http://www.inosmi.ru/inrussia/20070926/236828.html>, 5. 4. 2016)

Dugin, Alexandr (2010). *Dugin Aleksandr Geljevič – Biografija i osnovnye trudy. Aleksandr Dugin– oficialnyj sajt.* (<http://vk.com/agdugin>, 27.2.2016).

Dvořák, L - Sládek, Zdeněk (2010). *Dějiny Ruska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Eichler, Jan – Tichý, Lukáš (2013). *USA a Ruská federace: Komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury* (Praha: 2013). 152

Goodrick-Clarke, N. (1998) *Okultní kořeny nacismu* (Praha: Votobia).

Heindl, Vladimír (2011). *Německo v čele Evropy?: SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*. (Praha: Ústav mezinárodních vztahů)

Interfax (2015). *Ушел из жизни Геннадий Селезнев* (<http://www.interfax.ru/russia/454691>, 5. 4. 2016)

Kalinič, Petr – Naxera, Vladimir (2011). *Politická teorie a geopolitika A. G. Dugina Rexter*. 3.11.201 (<http://www.rexter.cz/politicka-teorie-a-geopolitika-a-g-dugina/2011/11/03/>, 5.3.2016).

Kefeli, (2010). *Geopolitika Evrazii* (Baltijskij gosudarstvennyj universitet: Sankt-Peterburg)

Kissinger, Henry (1999). *Umění diplomacie* (Praha: Prostor)

Komersant (2015). *Умер Геннадий Селезнев* (<http://www.kommersant.ru/doc/2771927>, 5.4.2016).

Kopecká, Hana (2015). *Partnerství Ruska a EU je čistě strategické. Nic víc* (<https://www.euroskop.cz/8801/18496/clanek/partnerstvi-ruska-a-eu-je-ciste-strategie-nic-vic/>, 15. 4. 2016).

Kopeček, Lubomír (1998). *Formování politických stran na Ukrajině. Politologický časopis*. Roč. 5. č. 1. s. 103-109.

Král, David (2016). *Evropská unie a svět* (<https://www.euroskop.cz/8915/sekce/evropska-unie-a-svet/>, 18. 3. 2016).

Kufcak, Jakub (2013). *Základní parametry, význam a hlavní sektory spolupráce německo-ruského obchodu. Global Politics*. 23. 10. 2013

(<http://www.globalpolitics.cz/clanky/zakladni-parametry-vyznam-a-hlavni-sektory-spoluprace-nemecko-ruskeho-obchodu>, 5. 4. 2016).

Laruelle, Marlene (1999). Aleksandr Dugin: A Russian Version of the European Radical Right? *Woodrow Wilson International Center for Scholars* (<http://www.nationalreview.com/article/372353/eurasianist-threat-robert-zubrin>, 25. 2. 2016).

Laruelle, Marlène (2007). Alexandre Dugin: A “Eurasianist” View on Chechnya and the North Caucasus. *North Caucasus Analysis*. Vol. 8, No.6 (http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=3455, 30. 3. 2012).

Laruelle, Marlène (2008). *Russian Eurasianism An Ideology of Empire* (Washington: Woodrow Wilson center Press).

Laruelle, Marlene (2015). Eurasia, Eurasianism, Eurasian Union: Terminological Gaps and Overlaps. *Ponars Eurasia*. 7.2015 (http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/Pepm366_Laruelle_July2015.pdf, 23. 3. 2016).

Lídl, Václav (2015). Eurasijská integrace, ideologie a iredenta. *AMO*. 1. 7. 2015 (<http://www.amo.cz/eurasijska-integrace-ideologie-a-iredenta/> 16. 4. 2016).

Litera, Bohuslav (1994). Kozyrevova doktrína - ruská varianta Monroeovy doktríny. *Mezinárodní vztahy*. Roč. 29. (č. 4), s. 65 – 71 (<https://mv.iir.cz/article/view/924>, 5.3.2016).

Liverant, Yigal (2009). *The Prophet of the New Russian Empire* (<http://azure.org.il/include/print.php?id=483>, 7. 4. 2016).

Łoskot – Strachota, Agata - Zachmann, Georg (2014). Rebalancing the EU – Russia – Ukraine gas relationship. *Bruegel*. 10.2014 (<http://www.bruegel.org/publications/publication-detail/publication/862-rebalancing-theeu-russia-ukraine-gas-relationship/>, 9.4.2016).

Lowden, Andrew (2012). Alexander Dugin's "The Fourth Political Theory. *Occidental Observer*. 22. 7. 2013 (<http://www.theoccidentalobserver.net/2013/07/alexander-dugins-the-fourth-political-theory/>, 6. 4. 2016).

MacCormac, Sean (2015). *Aleksandr Dugin: Putin's Rasputin?* (<http://www.centerforssecuritypolicy.org/2015/03/04/aleksandr-dugin-putins-rasputin/>, 4.3.2016).

MacDonald, Kevin (2014). Alexander Dugin's 4 Political Theory is for the Russian Empire, not for European Ethno-Nationalists. *Occidental Observer*. 18.4.2014 (<http://www.theoccidentalobserver.net/2014/05/alexander-dugins-4-political-theory-is-for-the-russian-empire-not-for-european-ethno-nationalists/>, 15.4.2016).

Mackinder, Halford (1904). The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal* No. 4, 421-437. (<http://www.thinkorbebeaten.com/Library/M/MacKinder's%20Heartland%20The%20ory.pdf>, 5. 3. 2016).

Mazurek, Sławomir (2002). *Russian Eurasianism: Historiosophy and Ideology* (http://www.jstor.org/stable/20099785?seq=1#page_scan_tab_contents, 7.4.2016).

Michaels, Dan (2016). *Alexander Dugin: The Eurasian Oracle*. (<http://www.4pt.su/en/content/eurasian-oracle>, 19.3.2016).

MPO (2005). *Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. Společná obchodní politika Evropské Unie*. (<http://download.mpo.cz/get/26809/28575/313204/priloha001.pdf>, 8. 4. 2016).

MZV (2014). *Německá ekonomika v červenci 2014*. (http://www.mzv.cz/file/1216037/web_30_7_2014_Newsletter_nemecka_ekonomika_7_2014.pdf, 20. 4. 2016).

Naročnickaja, Natalia (2006). *Rusko a jeho místo ve světě. Za co a s kým jsme bojovali* (Praha: Ottovo nakladatelství).

Nowak, A. (2010). *Impérium a ti druzí. Rusko, Polsko a moderní dějiny východní Evropy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Ochsenreiter, Manuel (2013). "Occupation is Occupation!". *Manuel Ochsenreiter*. 26. 11. 2013 (<http://manuelochsenreiter.com/blog/2013/11/26/occupation-is-occupation>, 9.4.2016).

OPRF (2011). *ДИСКРИМИНАЦИЯ РУССКИХ В СТРАНАХ БАЛТИИ: ПРИЧИНЫ, ФОРМЫ, ВОЗМОЖНОСТИ ПРЕОДОЛЕНИЯ* (http://www.oprf.ru/files/11_04_kniga.pdf, 6. 4.2014).

Politikus (2013). *Дилемма Германии в отношении России* (<http://politikus.ru/events/10198-dilemma-germanii-v-otnoshenii-rossii.html>, 17. 4. 2016).

Primakov, Jevgenij.,М. (2010). *Svět bez Ruska? K čemu vede politická krátkozrakost* (Praha:Ottovo nakladatelství).

Prochanov, Alexandr (2007). *Doktor Dugin* (<http://www.litrossia.ru/2007/15/01412.html>, 20. 4. 2016).

Příhoda, Marek (2015). ROZHOVOR: Dugin kritizuje Putina. Aj za to, že sa príliš ohliada na Západ. *Aktuálne*. 9.2.2015 (<http://aktualne.atlas.sk/rozhovor-dugin-kritizuje-putina-aj-za-to-ze-sa-prilis-ohliada-na-zapad/zahranicie/europa/>, 19.4.2016).

Putin, Vladimír (2000). *The foreign policy concept of the Russian federation* (<http://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>, 6. 4. 2016).

Putin, Vladimir (2016). Послание Федеральному Собранию Российской Федерации. *RGRU*. 11. 5. 2006 (<http://rg.ru/2006/05/11/poslanie-dok.html>, 12. 4. 2016).

Raduševič, Mirko (2015). Rusové a Němci se nechtějí, ale musí. *Literární noviny*. 24. 4. 2015 (<http://www.literarky.cz/politika/svet/19783-rusove-a-nmci-se-nemusi-ale-chtji>, 15. 4. 2016).

Rachman, Gideon (2013). *Východní partnerství: Ruské vítězství na Ukrajině nebude mít dlouhého trvání*. *Vox Europ*. 3. 12. 2013

(<http://www.voxeurop.eu/cs/content/article/4373151-ruske-vitezstvi-na-ukrajine-nebude-mit-dlouheho-trvani>, 12.4.2016).

Reiman, Michal (2013). *Zrod velmoci: Dějiny sovětského svazu 1917 - 1945* (Praha: Karolinum).

Riabov, Vasilij (1998). Moskva a idea „třetího Říma“. *Opera Slavica*. 3. 8. 1998 (https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/117170/2_OperaSlavica_8-1998-3_2.pdf?sequence=1, 28. 3. 2016).

Rojek, Pawel (2015). *Rusko: prokletí impéria: zdroje ruského politického chování* (Brno: Centrum pro studium demokracie).

Rotar, Igor – Kinahan, John (2006) IEASTERN EUROPE: CENTRAL ASIA: Implementation the issue for OSCE - a survey. OSCE. 10. 10. 2006 (<http://www.osce.org/odihr/21492?download=true>, 28. 3. 2016).

Rotar, Igor – Kinahan, John (2006) IEASTERN EUROPE: CENTRAL ASIA: Implementation the issue for OSCE - a survey. OSCE. 10. 10. 2006 (<http://www.osce.org/odihr/21492?download=true>, 28. 3. 2016).

Russia's Middle Term Strategy towards the EU (2000-2010). (http://www.delrus.ec.europa.eu/en /p_245.htm 9. 4. 2016).

Savickij, Petr.N. (1997): *Kontinent Evrazija*. (Moskva. Argaf)

Shekhovtsov, Anton (2009). Aleksandr Dugin's Neo-Eurasianism: The New Right à la Russe', *Religion Compass*, Vol. 3, No. 4. 697-716

Schuster, Jacques (2014). Deutschland verabschiedet sich langsam vom Westen. *Die Welt*. 22.4.2014 (<http://www.welt.de/debatte/kommentare/article127197927/Deutschland-verabschiedet-sich-langsam-vom-Westen.html>, 7.4.2016).

Siudak, Michail (2014). Rosja, Europa i świat w opinii Aleksandra Dugina. *Europachristiana*. 6. 7. 2014 (<http://europachristiana.org/news/polityka/346/rosja-europa-i-swiat-w-opinii-aleksandra-dugina>, 2. 4. 2016).

Snyder, Timothy (2014). Fascism, Russia, and Ukraine. *The New York Review of Books*. 20. 3. 2014. (<http://www.nybooks.com/articles/2014/03/20/fascism-russia-and-ukraine/>, 3. 4. 2016).

Soyuz (2011). Договор об образовании сообщества России и Беларуси (<http://www.soyuz.by/about/docs/dgovor2/>, 29.3.2016).

Stejskalová, Kateřina (2000). Problematika ruské menšiny v Kazachstánu. *Euroasijský Express* (http://euroasia.euweb.cz/9-2002_sa_stejskalova.htm, 15.4.2016).

Szabo, Stephen F. (2015). *Germany, Russia, and the Rise of Geo-Economics; The Paradox of German Power* (Bloomsbury Academic: 2015).

Šimov, Jaroslav (2005). Rusko a východoevropské státy SNS: co dál, po vítězství Juščenka?. *AMO*. 24. 2. 2005 (<http://www.literarky.cz/politika/svet/19783-rusove-a-nmci-se-nemusi-ale-chtji>, 15. 4. 2016).

Šír, Jan (2013). *Denuklerizace Ukrajiny, Běloruska a Kazachstánu*. (Praha: Univerzita Karlova).

Thomová, Françoise (2013). Podivná ruská zahraniční politika. *Revue politik*. 14. 6. 2013 (<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1875/podivna-ruska-zahranicni-politika>, 23.3.2016).

Tolstoy, Andrey – McCaffray, Edmund (2015). *Mind Games: Alexander Dugin and Russia's War of Ideas* (<http://www.worldaffairsjournal.org/article/mind-games-alexander-dugin-and-russia%E2%80%99s-war-ideas>, 5.3.2016).

Tsygankov, Alexandr (2003). P. Mastering Space in Eurasia: Russia's geopolitical thinking after the Soviet Break-up. *Communist and post-communist studies*. Vol. 36, 2003, pp. 101-127

Tsygankov, Andrei, P.(2010). *Russia's foreign policy: change and continuity in national identity*. (London:Rowman).

Tucker, Joshua (2014). What is motivating Putin?. *The Washington Post*. 18.3.2014 (<https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2014/03/18/what-is-motivating-putin/>, 18.4.2016).

Úřední věstník Evropské unie (2011). *Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Vztahy EU-Rusko*. (http://publications.europa.eu/resource/ellar/0bd78932-b2ba-49bb-b7b3-e9250b200a4d.0020.03/DOC_1, 21.3.2016).

Vácha, Lukáš (2014). *Kolik stojí těžba ropy. Byznys dotyk* (http://www.dotyk.cz/byz-05-2015/6_ruske-problemy-jen-menova-politika-nevyresi, 10.4.2016).

Volner, Štefan (2005). Ukrajina z pohledu geopolitiky. *Mezinárodní politika*. 1/2005, s. 33-36.

Voráček, E. (2004). *Eurasijství v ruském politickém myšlení. Osudy jednoho z porevolučních ideových směrů ruské meziválečné emigrace*. (Praha: Set Out 2004).

Voříšek, Martin (2015). *Nahradí uhelné elektrony v Německu jaderné?*. OENERGERTICE. 30. 3. 2015 (<http://oenergetice.cz/elektrina/nahradi-uhelne-elektrarny-v-nemecku-jaderne/>, 20.4.2016).

Zajaczkowski, Wojciech (2011). *Rusko a národy* (Praha: Misgurnus).

Zubrin, Robert (2014). The Eurasianist Threat : Putin's ambitions extend far beyond Ukraine. *National Review*. 3.3.2014 (<http://www.nationalreview.com/article/372353/eurasianist-threat-robert-zubrin>, 1.4.2016).

Баранова, Екатерина (2006). Политика России в отношении соотечественников за рубежом. *АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЦЕНТР*. 14. 9.2006 (http://ia-centr.ru/archive/public_details7e46.html?id=128, 18.4.2016).

Верховна Рада України (1990). *Договор об окончательном урегулировании в отношении Германии* (http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276_500, 26. 3. 2016).

Гумилев, Л. Н. (1991). *Меня называют евразийцем. Наш современник 1991(1)*.
(<http://gumilevica.kulichki.net/articles/Article111.htm>, 15. 4. 2014)

Фененко, Алексей (2012). «Немецкий вопрос» в XXI веке. *Russiancouncil*. 3.2012
(http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=371#top-content, 23. 3. 2016).

Resumé

This diploma thesis primarily focuses on the theory of Eurasianism, its historical development and real influence of the policies of the Russian Federation. The aim of this work is to analyze the form and level of interdependence between Dugin's theory of neo-Eurasianism and the steps chosen in foreign affairs led by Vladimir Putin between the years 2000 and 2008 when he served the two first terms as President of the Russian Federation. The essential outcome here is, in Dugin's view, the region of the Central Europe, the role of Germany in this area and its cooperation and affairs with the Russian Federation. The second outcome is focused on the term of nearby foreign countries in the way Dugin defines it and particularly on the relations with Ukraine and Russia in this area. The thesis also focuses on theoretical outcomes of Dugin's Eurasianism theory and those foreign-policy steps recommended to Russian political representation in this work, mainly to Vladimir Putin.

The formidable influence of the theory of Eurasianism can be observed by the end of nineties of the last century when cooperation between Europe Asia and Russia was established and thus a sort of counterbalance against American global governance forms. With this model, President Vladimir Putin has continues being re-elected. The Concept of National Security and Foreign Policy published in 2000 largely embodies the basic thesis - multipolar image of the world and emphasizes Russian national interests in the area of nearby foreign countries and Central Europe. It mainly leads to the intensification of economic cooperation, interdependence and geopolitical importance of Eurasianism growth. Some of the elements of the theory of Eurasianism and practical, mainly economic steps of the president Putin are connected.